

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
TEATROLOGIJOS KATEDRA

Rasa Kregždaitė

**NEVALSTYBINIŲ TEATRO TRUPIŲ FORMAVIMASIS
NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Teatrologijos ir scenos menų vadybos studijų programa, valstybinis kodas 621U94002
Menotyros studijų kryptis

Vadovė: prof. dr. Jurgita Staniškytė
(Mokslinis ir pedagoginis laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta: Menų fakulteto dekanė doc. dr. Ina Pukelytė
(Mokslinis ir pedagoginis laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2015

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
1. NEPRIKLAUSOMŲ TEATRŲ JUDĖJIMAS EUROPOJE	9
2. SOCIOKULTŪRINIS LIETUVOS KONTEKSTAS 1988-2014 m.....	13
3. NEVALSTYBINIŲ TEATRŲ KŪRIMASIS: I ETAPAS 1988-1999 M.	19
4. NEVALSTYBINIŲ TEATRŲ KŪRIMASIS: II ETAPAS 2000-2014 M.....	28
5. NEPRIKLAUSOMŲ TEATRŲ LIETUVOJE FORMAVIMOSI YPATUMAI.....	39
5.1. Estetinė ir institucinė alternatyva valstybiniam teatram	39
5.2. Aktorių kursas sukuria idėjinę ar estetinę teatro bendruomenę	43
5.3. Privatus teatras kaip galimybė turėti darbo vietą ar asmeninių ambicijų įgyvendinimas	45
5.4. Institucija, vykdanči spektakliais neapsiribojančią veiklą.....	46
IŠVADOS	47
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS	49
1 PRIEDAS. Nevalstybinių teatrų sąrašas (1988-2014 m.).....	62
2 PRIEDAS. Nevalstybinių teatrų įkūrimo priežastys (1988-2014 m.).....	64

SANTRAUKA

Lietuvos teatrų sistemą sudaro valstybiniai, savivaldybių ir nevalstybiniai teatrai. Iš viso Lietuvoje yra 13 valstybinių teatrų – aštuoni dramos, du lėlių, trys muzikiniai. Iš jų trys teatrai yra nacionaliniai. Nevalstybiniai arba nepriklausomi teatrai, kurie aktyviai buvo steigiami nuo pat privataus sektoriaus sukūrimo, įsitvirtino Lietuvos scenos meno rinkoje kaip profesionalios ir inovatyvios jos dalyvės. Nors nevalstybinių teatrų kūrimasis nepriklausomoje Lietuvoje yra ryškus ir pripažįstamas reiškinys, nėra susistemintos informacijos apie tokių teatrų veiklą, o akademiniam lauke išsamiai nagrinėjami tik labiausiai pripažintų nevalstybinių teatrų atvejai. Taip pat pastebima, jog atliekami tyrimai, vertinantys nevyriausybių scenos menų organizacijų veiklą rezultatus ir efektyvumą, tačiau nėra atliktų tyrimų, kurie nubrėžtų nevalstybinių teatrų žemėlapi.

Darbo objektas – Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio laikotarpiu ir nepriklausomoje Lietuvoje įsikūrusios nevalstybinės teatro trupės.

Darbo tikslas – suformavus po 1988 metų Lietuvoje įsikūrusių nepriklausomų teatro trupių žemėlapi, išanalizuoti nevalstybinių teatrų raidą Lietuvoje, išskirti pagrindinius raidos etapus ir sugrupuoti teatras pagal įsikūrimo priežastis, ypatumus ir veiklos pobūdį.

Nubrėžus 1988-2014 m. Lietuvoje veikusių nevalstybinių teatrų žemėlapi ir įvertinus nepriklausomų teatrų bruožus, buvo pastebėta, kad visą laikotarpį galima skirstyti į du etapus – pirmasis etapas apima 1988-1999 m., antrasis – 2000-2014 m. Atsižvelgus į viso tiriamo laikotarpio metu veikusių teatrų bruožus, buvo išskirtos keturios pagrindinės nevalstybinių teatrų įkūrimo priežastys: estetinė ir institucinė alternatyva valstybiniam teatram; aktorių kursas sukuria idėjinę ar estetinę teatro bendruomenę; privatus teatras kaip galimybė turėti darbo vietą ar asmeninių ambicijų įgyvendinimas; nepriklausomas teatras kaip institucija, vykdanči spektakliais neapsiribojančią veiklą.

SUMMARY

Lithuanian theatre system consists of national, municipal and private theatres. In total there are 13 national theatres: eight drama theatres, two puppet theatres and three musical theatres. Non-governmental or independent theatres have been established since the creation of the private sector in Lithuania and have become innovative and professional participants in Lithuanian cultural market. While the development of non-governmental theatre companies in Lithuania is a well-known phenomenon, there is no systematic information on activities of such theatres. Moreover, in academic field only the analysis of the most famous independent theatre companies is given. It is also noted that even though the analysis of the results and efficiency of non-governmental organizations is given, there is no research that draws the map of non-governmental theatre companies.

The object of this thesis is non-governmental theatre companies which were established during the Reform Movement of Lithuania and later in the independent Lithuania.

The aim of the thesis is to form a map of Lithuanian independent theatre companies which were established after 1988, to analyze the development of non-governmental theatre companies in Lithuania, to highlight the main stages of the development of non-governmental theatre companies and to group those theatre companies considering their characteristics.

After mapping Lithuanian non-governmental theatre companies and considering their characteristics it was noted that the research period (1988-2014) can be divided into two phases - the first phase covering 1988-1999 m., the second 2000-2014. Having analysed the characteristics of the independent theatres, four main reasons of foundation of non-governmental theatres were established: aesthetic and institutional alternative to governmental theatres; actors' course creates ideological or aesthetic theatrical community; private theatre as an opportunity to have a job or fulfil personal ambitions; independent theatre as an institution, which activities do not confine strictly to the performances.

IVADAS

Visais laikais teatro poveikumą lėmė jo kūrėjų gebėjimas užčiuopti aktualiausius visuomenės klausimus. Dažnai teatras buvo daugiau nei teatras – jis ne tik tenkino estetinius lūkesčius, bet ir atliko socializacijos, tapatybės įtvirtinimo, lojalumo valstybei išpažinimo, pasipriešinimo sistemai ir kitas funkcijas.¹ Nors Lietuvoje teatro menas yra viena svarbiausių kultūrinį gyvenimą formuojančių dalių, jo tradicijos nėra senos. Teatro raidą Lietuvoje stabdė nepalanki politinė situacija, kai okupacijos keitė viena kitą, o keičiantis valdžioms buvo primetamos naujos laisvą žodį ribojančios taisyklės, varžančios kasdieninį gyvenimą ir kūrybinę laisvę. Kadangi sovietinės okupacijos metais Lietuvoje nebuvo privataus sektoriaus, teatrinė veikla buvo galima tik valstybės išlaikomuose teatruose. Atgavus nepriklausomybę, pradėjo kisti ir teatro menininkų idėjų reiškimo būdai – anksčiau vyravusią perkeltinių prasių kalbą pakeitė galimybės atvirai kritikuoti santvarką, skatinti tautiškumą ir pilietiškumą. Teatralai ėmė galvoti apie savarankiškas, nuo valstybės nepriklausomas iniciatyvas, kurios pradėjo kurtis Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio laikais, o atkūrus nepriklausomybę ir sukūrus privatų sektorių, jų steigimas įgavo pagreitį.

Dabartinę Lietuvos teatrų sistemą sudaro valstybiniai, savivaldybių ir nevalstybiniai teatrai. Iš viso Lietuvoje yra 13 valstybinių teatrų – aštuoni dramos, du lėlių, trys muzikiniai. Iš jų trys teatrai yra nacionaliniai.² Nevalstybiniai arba nepriklausomi teatrai, kurie aktyviai buvo steigiami nuo pat privataus sektoriaus sukūrimo, įsitvirtino Lietuvos scenos meno rinkoje kaip profesionalios ir inovatyvios jos dalyvės.³ Statistikos departamento duomenimis, 2014 m. Lietuvoje veikė 26 nevalstybiniai teatrai⁴, tiesa, nėra pateiktų duomenų, kokios srities – dramos, šokio ar muzikiniai – yra šie teatrai. Nors nevalstybinių teatrų kūrimasis nepriklausomoje Lietuvoje yra ryškus ir pripažįstamas reiškinys, nėra susistemintų duomenų apie tokių teatrų egzistavimą apskritai – Lietuvos Statistikos departamento pateikti nevalstybinių teatrų duomenys buvo pradėti kaupti tik 2000 m.⁵ Be to, nėra susistemintos

¹ BALEVIČIŪTĖ, Ramunė. Šiuolaikinio teatro pridėtinė vertė: kam šiandien reikalingas teatras? [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: < file:///C:/Users/User/Downloads/abstractsfinal.pdf >.

² ŽVILAUSKAITĖ, Rugilė. Teatras – vienas svarbiausių lietuvių kultūros vertybių. In *avangardas.lt* [interaktyvus]. 2014, rugsėjo 17 d. [žiūrėta 2015 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: < <http://avangardas.lt/teatras-vienas-svarbiausiu-lietuviu-kulturos-vertybiu-2014m-nr-1/> >.

³ Nevyriausybių scenos menų organizacijų veiklos efektyvumo tyrimas. II –asis tyrimo etapas. In *menufaktura.lt* [interaktyvus]. Žiūrėta 2015 m. gegužės 6 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.menufaktura.lt/vaizdai/pdf/NVO_TYRIMAS_.pdf >.

⁴ Teatrų skaičius. In *osp.stat.gov.lt* [interaktyvus]. Žiūrėta 2015 m. gegužės 6 d.]. Prieiga per internetą: < <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1697&status=A> >.

⁵ Statistinių rodiklių analizė. In *osp.stat.gov.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: < <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1697&status=A> >.

informacijos apie tokių teatrų veiklą, o akademiniam lauke išsamiai nagrinėjami tik labiausiai pripažintų nevalstybinių teatrų atvejai. Taip pat pastebima, jog atliekami tyrimai, vertinantys nevyriausybinių scenos menų organizacijų veiklą rezultatus ir efektyvumą, tačiau nėra atliktų tyrimų, kurie nubrėžtų nevalstybinių teatrų žemėlapi.

Darbo objektas – Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio laikotarpiu ir nepriklausomoje Lietuvoje įsikūrusios nevalstybinės dramos teatro trupės.

Darbo tikslas – suformavus po 1988 metų Lietuvoje įsikūrusių nepriklausomų dramos teatro trupių žemėlapi, išanalizuoti nevalstybinių teatrų raidą Lietuvoje, išskirti pagrindinius raidos etapus ir sugrupuoti teatras pagal įsikūrimo priežastis, ypatumus ir veiklos pobūdį. Uždaviniai – išanalizuoti šaltinius, pristatančius nepriklausomų teatrų sektoriaus kūrimąsi ir ypatybes Europoje; išanalizavus periodinius leidinius, radijo, televizijos archyvuose bei internetinėje erdvėje prieinamus šaltinius sudaryti Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio ir nepriklausomoje Lietuvoje įsikūrusių nevalstybinių teatro trupių sąrašus (žemėlapi); išanalizuoti to meto sociokultūrinį, politinį ir ekonominį kontekstą; išanalizuoti informaciją apie nevalstybinių teatrų ir teatrinių judėjimų įsikūrimą ir raidą; įvertinti, kokią įtaką kintanti 1988-2014 m. kultūrinė-politinė situacija turėjo nevalstybinių teatrų kūrimuisi; įvertinti nepriklausomų teatro trupių kūrimosi priežastis ir atradus jų panašumus sugrupuoti šiuos teatrus. Darbe naudoti lyginamosios analizės istorinis ir aprašomasis, turinio analizės tyrimo metodai.

Darbą sudaro penkios dalys. Pirmoje darbo dalyje „Nepriklausomų teatrų judėjimas Europoje“ istoriškai apžvelgiamas XIX a. pab. prasidėjęs teatrų veiklą, spektaklių turinį ir formą bei auditorijos poreikius pakeitęs teatrų judėjimas. Antroje dalyje „Sociokultūrinis Lietuvos kontekstas“ analizuojami 1988-2014 m. Lietuvos kultūros politikos formavimuisi įtakos turėję ekonominiai, politiniai ir kultūriniai veiksniai. Trečioje ir ketvirtoje dalyse – „Nevalstybinių teatrų kūrimasis: I etapas 1988-1999 m.“ ir „Nevalstybinių teatrų kūrimasis: II etapas 2000-2014 m.“ brėžiamas nevalstybinių teatro trupių žemėlapis, chronologiška tvarka aptariant teatrų kūrimosi bruožus. Šios dalys buvo suformuotos atsižvelgus į 1988-2014 m. įsteigtų dramos teatrų bendruosius bruožus, pagal kuriuos tiriamą laikotarpį galima skirstyti į du etapus („bangas“). Penktoje dalyje „Lietuvos nepriklausomų teatrų formavimosi ypatumai“ aptariamos pagrindinės teatrų įkūrimo priežastys.

Tyrimo eigą galima skirstyti į tris etapus. Pirmajame etape, siekiant sudaryti nevalstybinių dramos teatrų sąrašus, buvo remtasi Sigito Ramelio ir Rimos Grašienės parengto rinkinio „Lietuvos dramos teatrų premjerinių spektaklių programos 1991 – 2000“, savaitraščio „Literatūra ir menas“ (1990-2014 m.), metinio leidinio „Teatras“ (1990 m.),

savaitraščio „7 meno dienos“ (1992-2014 m.), leidinio „Teatras“ (1997-2006 m.), žurnalo „Lietuvos scena“ (2010-2014 m.), internetinio metraščio Lietuvos teatras (2006-2013 m.) publikuota medžiaga ir Registrų centro Juridinių asmenų registro duomenimis. Informacija apie teatrų veiklą buvo surinkta išanalizavus tiriamojo laikotarpio siūlomų renginių repertuarus, tą laikmetį nušvietusius straipsnius bei aktorių ir režisierių kūrybines biografijas. Nepriklausomų teatrų sąrašas – 1 priede „Nevalstybinių teatrų sąrašas (1988-2014 m.)“. Svarbu pažymėti, jog nors darbo centre yra Lietuvos Nepriklausomybės metu įsikūrę teatrai, vis dėlto, atsižvelgus į lietuvių tautinio atgimimo metu veiklą pradėjusių teatrų įtaką tolimesnei teatrų raidai, tyrimo laikotarpis apėmė ir teatrus, įsisteigusius ne anksčiau nei 1988 m. Be to, nors didžiausias dėmesys yra skiriamas dramos teatrų veiklai, į tyrimo imtį pateko ir tie nepriklausomi teatrai, kurie nekuria dramos spektaklių, tačiau yra svarbūs Lietuvos teatrų žemėlapiui. Tiriamuoju laikotarpiu iš viso buvo užfiksuoti 57 veikiantys teatrai. Antrajame etape, siekiant surinkti duomenis apie nevalstybinių teatrų sąraše esančius teatrus, informacija buvo renkama iš bibliotekų duomenų bazių, teatro istorijos knygų, radijo ir televizijos laidų apie teatrą ir jo kūrėjus bei knygų apie Lietuvos režisierių asmenybes ir jų kūrybą. Vis dėlto toliau tyrime neanalizuojami antrojoje bangoje įsteigti teatrai ir prodiuserinės spektaklių kūrimo agentūros („Domino“, „Bravo“ ir „Kitoks teatras“), nes jų veiklos specifika atitinka vakarietiško komercinių teatrų ar prodiuserinių kompanijų veikimo modelį, paremtą vienu – pelno – tikslu ir ne visai atitinka šiame darbe analizuojamų Lietuvos nevalstybinių teatrų specifikos. Trečiajame etape buvo išskiriami bendrieji teatrų požymiai, pagal kuriuos nepriklausomi teatrai buvo skirstomi į grupes.

Darbe remtasi: James Ballard disertacija „*The Independent Theatre Movement in Europe and the Influence of Henrik Ibsen*“ (Nepriklausomų teatrų judėjimas Europoje ir Henriko Ibseno įtaka), kurioje autorius aptaria nevalstybinių Prancūzijos, Vokietijos ir Anglijos teatrų raidą ir produkciją, analizuoja šių valstybių teatro įtaką kitoms šalims bei pristato dramaturgo Henriko Ibseno kūrybą bei įtaką nepriklausomų teatrų judėjimui; Anna Irene Miller knygoje „*The Independent Theatre in Europe. 1887 to Present*“ (Nepriklausomi Europos teatrai (nuo 1887 iki šiandienos)) autorė aiškina „nepriklausomo teatro“ sąvoką, akcentuodama dramos pokyčius to meto Prancūzijoje, Vokietijoje, Anglijoje, Škotijoje, Velse bei Rusijoje. Taip pat A. I. Miller dėmesį skiria nevalstybinių teatrų įtakai pavieniams menininkams, visuomenei ir meno pasauliui apskritai; Phillip B. Zarrilli, Bruce MacConachie, Gary Jay Williams ir Carol Fisher Sorgenfrei knygoje „*Theatre Histories. An Introduction*“ („Įvadas į teatro istoriją“) autoriai chronologiška tvarka pristato kintančių meno srovių bei visuomeninių reiškinių įtaką teatrui; Glynne Wickham knygoje „*A history of the theatre*“

(„Teatro istorija”) aptariama teatro raida, išsamiai analizuojamos techninės spektaklių pastatymo galimybės ir kintančių meninių idėjų įgyvendinimas scenoje; Audronio Liugos straipsnių rinkinyje „Laiko sužeistas teatras“ autorius aptaria iškiliausių lietuvių režisierių E. Nekrošiaus, O. Koršunovo, G. Varno, R. Tumino ir J. Vaitkaus darbus, siekdamas įvertinti Lietuvos teatro procesus šaliai atgavus nepriklausomybę; Vaido Jauniškio straipsnyje „Romantika baltomis apykaklėmis“ ir Ramūnės Balevičiūtės straipsnyje „Jaunas teatras: tendencijos ir problemos“ autoriai aptaria nepriklausomos Lietuvos teatro situaciją, dėmesį skirdami jaunų teatro trupių veiklai ir jų santykiui su valstybiniais teatrais bei kolegomis vyresniais teatralais. Taip pat darbe remtasi serialiniame leidinyje „Teatras“ ir internetinėje svetainėje www.manufaktura.lt publikuotomis teatro kritikų ir istorikų, aktorių ir režisierių diskusijomis: valstybės kultūros politiką ir nepriklausomus teatrus aptarianti diskusija „Gyvas negyvas teatras“; šiuolaikines scenos menų tendencijas aptarianti diskusija „Nei krypties, nei utopijos priekyje“; teatrų programas aptarianti diskusija „Be prestižo ir ambicijų“; teatro pokyčius aptarianti diskusija „Saugūs dangūs amžinai?“ bei diskusijų ciklu „Mūsų teatro istorijos“, kuriame aptarta Lietuvos teatro istorija nuo 1990 m.

1. NEPRIKLAUSOMŲ TEATRŲ JUDĖJIMAS EUROPOJE

Šioje darbo dalyje bus pristatomas nepriklausomų teatrų judėjimas Europoje ir bus siekiama išsiaiškinti, kokios priežastys skatino jo atsiradimą ir raidą.

Europos nepriklausomų teatrų judėjimas, pakeitęs XIX a. teatrą ir sukūręs šiandieninės modernios dramos pagrindus, prasidėjo 1887 m. Paryžiuje, kai aktorius Andre Antoine įkūrė „Theatre Libre“ (veikė iki 1894 m.). Įkvėptas modernias realistines dramas rašiusio Emile Zola, A. Antoine įsteigė teatrą norėdamas tokių dramų pastatymus pristatyti visuomenei. Daugelyje savo pastatymų A. Antoine kurdavo „ketvirtosios sienos“ įspūdį, neretai spektakliuose buvo jaučiama XVII a. teatro atmosfera, o norėdamas atkurti praėjusių amžių teatro autentiškumą, A. Antoine aktorius statistus paversdavo žiūrovais. „Theatre Libre“ buvo gerai žinoma teatro trupė vakarų Europoje, nuolat gastroliavusi ir formavusi naują požiūrį į teatrą.⁶ Taigi, A. Antoine teatras tarsi sukūrė nepriklausomų teatrų veikimo modelį. Sėkmingas „Theatre Libre“ pavyzdys paskatino įkurti panašias idėjas propaguojančius teatrus ir kituose didžiuosiuose Europos miestuose – Berlyne 1889 m. teatro kritikas Otto Brahm iniciavo „Freie Buhne“ teatro įkūrimą (veikė iki 1901 m.), o 1891 m. olandų teatro kritikas Jack Thomas Grein Londone įsteigė „Independent Theatre Society“ (veikė iki 1901 m.). Iki XX a. pr. nepriklausomų teatrų judėjimas išplito Europoje ir naujas dramas norintys pristatyti teatralai nepriklausomus teatrus įsteigė Dubline, Maskvoje, Italijoje, Skandinavijos šalyse ir Jungtinėse Amerikos Valstijose.⁷

Nepriklausomi teatrai pagrindinį dėmesį kreipė į naujas ir modernias meno formas, turinčias natūralizmo, simbolizmo, ekspresionizmo, impresionizmo, absurdo bei epinės dramos elementų. Dėmesį sutelkė ne į komercinę sėkmę, o į teatro reformos būtinumą ir naujus teatrinis ieškojimus, teatrų kūrėjai prioritetu laikė naujus dramos kūrinius, kurie, anot jų, buvo ignoruojami komercinių, valstybinių ar imperatoriškųjų teatrų. Tiesa, nepriklausomų teatrų kūrėjai stengėsi bendradarbiauti su kitų teatrų vadovais ir tikėjosi, jog šiems pamačius naujosios dramaturgijos pastatymus scenoje bus susidomėta naujais vardais ir naujomis pjesėmis.⁸ Vis dėlto, tuometiniai komerciniai teatrai, kurie, reaguodami į auditorijos norą matyti įspūdingus žmonių kūnus, kritikavo ir smerkė nepriklausomų teatrų veiklą.

⁶ ZARRILLI, Phillip B; MCCONACHIE, Bruce; et al. *Theatre Histories: An Introduction*. New York, 2009. p. 291.

⁷ BALLARD, James. *The Independent Theatre Movement in Europe and the influence of Henrik Ibsen*: daktaro disertacija. University of London, London, Jungtinė Karalystė. 102 p.

⁸ Ten pat.

Pirmieji nepriklausomi teatrai statė realistines pjeses, kuriose atsispindėjo šalies problemos ar, naudojant simbolius, buvo perteiktas šalies folkloras. Tematika ir stiliumi revoliucinės pjesės tapo priešprieša tradicinėms dramoms, o jas statę nepriklausomi teatrai neretai vadinami „Maišto teatru“ (angl. *The Theatre of Revolt*).⁹ Šie teatrai vienijo dramos mėgėjų bendruomenę, kuri atmetė konservatyvias idėjas bei nepritarė vyraujančiai teatrų sistemai. Įstatymiškai tokių teatrų veikla nebuvo laikoma oficialia, nes už pasirodymus jie negaudavo pajamų. Skirtingose šalyse tokie teatrai turėdavo ir savo atskirus pavadinimus – jie buvo vadinami „Sekmadienio draugijomis“ (angl. *Sunday Society*), dėl specifinio spektaklių rodymo laiko, „Pašonės teatrais“ (pranc. *Théâtre à Côté*), dėl tradiciniams teatrams neįpastų idėjų skleidimo ar „Mažaisiais teatrais“ (angl. *Little theatre*), dėl spektaklių rodymo nedidelėse erdvėse mažiems žmonių kiekiams.¹⁰

Svarbiausias ir didžiausią įtaką nepriklausomų teatrų kūrėjams tuo metu darė norvegų rašytojas Henrik Ibsen. Vis dėlto judėjimui tapus aktyviam, vis daugiau dramaturgų formavo nepriklausomų natūralistinių ir simbolistinių teatrų pjesių kanoną – tokie teatrai aktyviai statė August Strindberg, Anton Chekhov, Émile Zola, Bernard Shaw, Gerhart Hauptmann, Leo Tolstoy, Maxim Gorky, William Butler Yeats, John Millington Synge, Maurice Maeterlinck ir Eugène Brieux pjeses. Be to, kiekvienos šalies nepriklausomi teatrai statydavo tų dramaturgų pjeses, kurių kūriniai dabar nebėra taip vertinami – Prancūzijoje tai buvo Paul Alexis, Oscar Méténier, Léon Hennique, Pierre Wolff, Georges Ancey ir François de Curel, Vokietijoje – Ludwig Anzengruber ir Ernst Rosmer, Anglijoje – George Moore, Michael Field, Mrs. Hugh Bell, Elizabeth Robins ir John Todhunter.¹¹

Didelę įtaką nepriklausomų teatrų kūrimuisi turėjo ir aktyviai veikusi cenzūra. Iki 1880-ųjų naujoji drama, turinti realizmo ir natūralizmo bruožų, cenzorių buvo laikoma nepadoria ir ardančia visuomenės pamatus, tad tokios dramoms nepasiekdavo didžiųjų scenų. Naujos dramoms pradininkai steigė privačius klubus ir bendrijas būtent todėl, kad radę spragą cenzūros įstatymuose galėtų vaidinti rinktinei, revoliucinėms jų idėjoms pritariančiai publikai.¹² Tad paskutiniaisiais XIX a. dešimtmečiais veikusi cenzūra yra laikoma pozityvios įtakos pavyzdžiu, nes dėl jos prasidėjo esminiai pokyčiai teatro scenose.

⁹ BALLARD, James. *The Independent Theatre Movement in Europe and the influence of Henrik Ibsen*: daktaro disertacija. University of London, London, Jungtinė Karalystė. 102 p.

¹⁰ MILLER, Anna Irene. *The Independent Theatre In Europe. 1887 to the present*. New York, 1931.

¹¹ BALLARD, James. *The Independent Theatre Movement in Europe and the influence of Henrik Ibsen*: daktaro disertacija. University of London, London, Jungtinė Karalystė. 102 p.

¹² DAPŠYTĖ, Goda. Teatras ir cenzūra - nenutrūkstamas ryšys. In *menufaktura.lt* [interaktyvus]. 2009, gegužės 7 d. [žiūrėta 2015m. kovo 2 d.] Prieiga per internetą <http://menufaktura.lt/index.php/print/print_p.php?m=1052&s=63109#gsc.tab=0>.

Kita svarbi priežastis, skatinusi steigti naujus teatrus, buvo XIX a. vid. – XX a. vid. aktyvūs ekonominiai, politiniai ir kultūriniai pokyčiai – kapitalizmo augimas, imperializmo žlugimas, Pirmasis pasaulinis karas (1914-1918 m.), 1917 m. Rusijos revoliucija, totalitarizmo įsitvirtinimas, Antrasis pasaulinis karas (1939-1945 m.), Holokaustas, branduolinės jėgos įsigalėjimas, naujų valstybių įsikūrimas ir šaltasis karas – turėję esminės įtakos milijonų žmonių gyvenimams.¹³ Kintančios technologijos ir nauji išradimai, didėjantys imigracijos ir emigracijos mąstai, spartėjanti urbanizacija ir industrializacija, nauji komunikacijos būdai (telegrafas, fotografija, telefonas, kinas, radijas ir televizija) turėjo įtakos ir teatrų vystymuisi. Pavyzdžiui, fotografijos išpopuliarėjimas tapo realizmo įsigalėjimo vakarietiškoje scenoje priežastimi – nuo 1830-ųjų teatro auditorijas labiausiai domino istorija ir egzotinės kultūros, istorinės melodramos, Šekspyro dramos ir nuo tikrovės atitraukiantys spektakliai. Tačiau atsiradus fotografijai ir galimybei dokumentuoti tikrus įvykius, iš teatro kūrėjų buvo reikalaujama atspindėti tikrovę, dėmesį kreipiant į klasių skirtumus, kasdienį gyvenimą ir ekonomines problemas, visa tai perteikiant autentiškais aktorių kostiumais bei scenografija.¹⁴ Siekiant tikroviškumo, keitėsi ir scenos išplanavimai, atsiradus techninėms galimybėms buvo kuriama erdvinė scenografija, o įvedus elektrą pradėta kurti dviejų dimensijų iliuzija. Auditorijos poreikį scenoje matyti realias istorijas XIX a. teatras patenkino pristatydamas naujus dramos kūrinius, kuriuose buvo atpažįstamos kasdienės problemos ir kritikuojama esanti tvarka. Auditorija tikėjosi, jog „naujoji drama“ taps šiuolaikinio gyvenimo atspindžiu, todėl neretai jos būdavo neišbaigtos, turinčios paslėptą mintį, kurią kiekvienas žiūrovas turėjo suvokti pats.

Vertinant nepriklausomų teatrų judėjimo svarbą, pabrėžiama, jog šis judėjimas suteikė didesnes saviraiškos galimybes teatro menininkams. Be to, tai tapo naujų meno idėjų ir teatrinių minčių sklaidos priemone tarptautiniu mastu – aktyviai gastroluojantys teatrai ne tik turėjo galimybę pristatyti savo šalies dramaturgų kūrybą, bet ir susipažinti su kitataučių dramos kūriniais. Pavyzdžiui, įdomiausias Rusijos rašytojų dramos buvo siūlomos Paryžiaus ar Londono scenoms. Tiesa, susidomėjimas užsieniečių rašytojų kūriniais buvo aktyvus tik didžiuosiuose miestuose ir retai pasiekdavo provincijas.¹⁵

Nepriklausomi teatrai taip pat turėjo įtakos ir kitų teatrų veiklai. Visų pirma šis teatrų judėjimas pakeitė europietiškosios ir amerikietiškosios auditorijos požiūrį į teatrą – išmokė juos gerbti sceninį vyksmą, didesnę dėmesį skirti dramos medžiagai, o ne aktoriams,

¹³ ZARRILLI, Phillip B; MCCONACHIE, Bruce; et al. *Theatre Histories: An Introduction*. New York, 2009. p. 281.

¹⁴ Ten pat, p. 287.

¹⁵ MILLER, Anna Irene. *The Independent Theatre In Europe. 1887 to the present*. New York, 1931.

kurie ją atlieka. Tai skatino auditoriją pradėti domėtis kitomis teatru palaikančiomis meno formomis, o teatrų vadybininkai buvo priversti skirti didesnę dėmesį spektaklių meninei vertei. Kita svarbi tuometinių teatrų pokyčio priežastis – dėl nekomercinių teatrų veiklos pakitęs aktorių profesinis pasirengimas ir požiūris į darbą. Neretai laisvuosiuose teatruose dirbę aktoriai turėjo kitokias profesines vertybes, reikalavo aukštesnių meninių standartų ir naujų teatro idealų. Pradėję dirbti komerciniuose teatruose, jie keldavo tokius pat reikalavimus savo profesijai, kaip ir dirbdami nepriklausomuose teatruose.¹⁶

Nors valstybinių ir komercinių teatrų vadovai ilgą laiką ignoravo nepriklausomų teatrų jiems siūlomas naujasias dramos pjeses, vis dėlto vienas svarbiausių laisvųjų teatrų įtakos ženklų šių teatrų veikimui ir yra naujų dramaturgų vardų atradimas ir pristatymas komercinių teatrų scenose. Eksperimentiniuose laisvuosiuose teatruose pristatyti autoriai, sulaukę komercinių ir valstybinių teatrų susidomėjimo, tapo vienais žinomiausių vardų to metų modernioje literatūroje. O teatrai, statę jų dramas, užsitikrino dar didesnę komercinę sėkmę.¹⁷

Laisvųjų teatrų judėjimo veikla buvo pripažinta ir oficialių institucijų, kai nepriklausomuose teatruose dirbti pradėję režisieriai ar dramaturgai vėliau buvo kviečiami užimti pozicijas miesto ar valstybiniuose teatruose. Pasitaikydavo atvejų, kai nepriklausomi teatrai įgydavo miesto teatro vardą.¹⁸

Apibendrinant svarbu paminėti, jog XIX a. nepriklausomų teatrų judėjimas Europoje buvo pradėtas reaguojant į pakitusios visuomenės nuomonę ir jos poreikius bei teatro menininkų norą reformuoti teatrą, pateikus alternatyvą nusistovėjusiai teatro tradicijai ir pasenusiai meninei kalbai. Žinoma, svarbus ir tuometinis visuomeninis kontekstas, kai veiklos buvo pradedamos siekiant surasti būdus, kaip pristatyti savo inovatyvias idėjas neįtikusias ir uždraustas to meto cenzorių.

¹⁶ MILLER, Anna Irene. *The Independent Theatre In Europe. 1887 to the present*. New York, 1931.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ ZARRILLI, Phillip B; MCCONACHIE, Bruce; et al. *Theatre Histories: An Introduction*. New York, 2009. p. 341.

2. SOCIOKULTŪRINIS LIETUVOS KONTEKSTAS

1988-2014 m.

Kultūros ar bet kurio kito sektoriaus vystymąsi sąlygoja ne tik tos srities profesionalai, siekiantys įgyvendinti inovatyvius projektus, bet ir valstybės suteiktos plėtros sąlygos. Šiame skyriuje bus pristatomas Lietuvos sociokultūrinis, politinis ir ekonominis 1988-2014 m. kontekstas, siekiant išsiaiškinti, kaip ir kokią įtaką tai turėjo nepriklausomų teatrų raidai.

Kalbant apie naujausių laikų Lietuvos istorinės minties raidą, yra skiriami du etapai – iki 1988 m., kai buvo kuriama teorinė valstybės vizija, ir po 1988 m., kai atsirado galimybė viešai kalbėti ir imta suprasti, kad atėjo laikas pradėti kurti savo valstybę.¹⁹ Natūralu, kad lūžio metais permainų keliu pradėjusios eiti Lietuvos teatras neliko nuošalyje ir įsitraukė į atgimstančios tautos dainuojančią revoliuciją – scenoje prasidėjo avangardiniai ieškojimai, eksperimentai, kūrėjus įkvėpė poreikis priešintis totalitarinėms dogmoms, versti žiūrovą mąstyti, išvelgti asmeniniuose personažų konfliktuose visuotines moralines priešpriešas, istorinėse paralelėse – tautos likimo dramą. Lietuvių teatras, tradiciškai formavęs tautinę, pilietinę visuomenės savimonę, buvo savotiškas gyvenimo detektorius, mokytojas ir pranašas.²⁰ Žinoma, teatrų reakcija nebuvo vieningi – kol vieni aktyviai dalyvavo Sąjūdžio veikloje, kiti užėmė neutralią poziciją.

Atkūrus nepriklausomybę 1990-aisiais, Lietuva atsidūrė nepalankioje ekonominėje padėtyje. Lyg tol šalies ekonomika buvo integruota į Sovietų Sąjungos ekonomiką, tad tapusi nepriklausoma, Lietuva turėjo sukurti centrinių ir vietinių bankų sistemą, įsivesti savo valiutą. Šalyje reikėjo sukurti ne tik naujo tipo politinę valdžią, bet ir visiškai naujo modelio ekonominius santykius, kai nuo valstybinės nuosavybės buvo pereinama prie privačios. Senojoje valdžioje jos užuomazgų beveik nebuvo ir naujų ekonominių santykių kūrimasis visiškai priklausė nuo politinių sprendimų, kurie siekė sulaužyti senąsias taisykles ir priimti naują visuomenę formuojančius įstatymus.²¹ 1992 m. spalio 25 d. priimtoje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje buvo užfiksuotos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės – nebeliko cenzūros, suteikta galimybė atsirasti politinių pažiūrų įvairovei, įteisinta spaudos ir žodžio laisvė, suteikta galimybė laisvai pasirinkti gyvenamąją

¹⁹ PLATELIS, Kornelijus. Intelektualų vaidmuo atkuriant Lietuvos valstybę. In *sovietika.lt* [interaktyvus]. 2012, kovo 11 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sovietika.lt/352182/straipsniai/atgimimas/intelektualu-vaidmuo-atkuriant-lietuvos-valstybe>>.

²⁰ LIUGA, Audronis. *Laiko sužeistas teatras*. Vilnius, 2008. p.13

²¹ ŠABAJEVAITĖ Lidija. *Lietuvos socialinė transformacija*. Vilnius, 1999. p. 7.

vieta, plėtojamas politinis, ekonominis, kultūrinis ir mokslinis bendradarbiavimas.²² Ekonomikos transformavimasis, privačios nuosavybės ir rinkos santykių atsiradimas išplėtė aptarnavimo sferą, išaugino prekių bei paslaugų pasiūlą, pakeitė darbo kultūrą.²³

Svarbiausi kultūros politikos uždaviniai buvo siejami su teisinės bazės sukūrimu kultūros sektoriui, valstybės vaidmens kultūrai permąstymu ir kultūros veiklų administravimo decentralizavimu, naujo tipo kultūros įstaigų steigimu, visuomeninių organizacijų vaidmens kultūros plėtrai peržiūra, kultūros ekspertavimo aspektais ir nevyriausybinių sektoriaus vaidmens stiprinimo problemomis.²⁴ 1990 m. pradėjus kultūros sistemos reformą, dauguma kultūros įstaigų buvo priskirtos savivaldybėms, kurios turėjo užtikrinti tolesnę tų įstaigų veiklą. Vis dėlto nebuvo kuriamos sistemos, kuri padėtų ar remtų nepriklausomus menininkus ar nevalstybinius teatrus.

Besikeičianti socialinė, ekonominė ir politinė aplinka lėmė kultūros politikos pobūdį bei jos įgyvendinimo mechanizmus. Pradėjus taikyti decentralizacijos principus ir efektyvėjant šalies ekonomikai, ėmė vyrauti privačios iniciatyvos – susikūrė privatus sektorius.²⁵ Tam įtakos turėjo ir sustabarėję vidiniai valstybinio teatro mechanizmai, kurie išstūmė menininkus į individualių ieškojimų lauką, pastatė juos akis į akį su visuomene ir privertė savo kūrybinę biografiją kurti iš naujo.²⁶

Nesukūrus kultūrinę veiklą reglamentuojančios teisinės bazės bei finansavimo sistemos, kultūros sektoriaus plėtra lėtėjo. Tik 1994 m. buvo pradėtas rengti Teatrų ir koncertinių organizacijų įstatymas, kuris buvo priimtas 2004 m. Šis įstatymas reglamentuoja teatrų ir koncertinių įstaigų vykdomą profesionalaus scenos meno veiklą, šių įstaigų finansavimą, darbuotojų darbo sąlygų ir socialinių garantijų ypatumus. Šio įstatymo nuostatos taikomos visiems juridiniams asmenims, kurie užsiima ar verčiasi profesionalaus scenos meno veikla ir kurie šio įstatymo nustatyta tvarka yra pripažinti teatru ar koncertine įstaiga.²⁷ Vis dėlto, šis įstatymas nėra orientuotas į naujas profesionalaus scenos meno organizacijas.

²² Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992 m. spalio 25 d. In *lrs.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gegužės 8 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm> >.

²³ ŠABAJEVAITĖ Lidija. *Lietuvos socialinė transformacija*. Vilnius, 1999. p. 191.

²⁴ ALPERYTĖ, Irena. Lietuvos kultūros internacionalizacija nuo 1990 m. iki nūdienos. In *koperator.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.koperator.lt/lt/505699/lk_kalendorius/apie_lietuva >.

²⁵ Kultūros politika. In *jrd.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.jrd.lt/uploads/dokumentai/jrd/tyrimai/II_10_KULTUROS%20POLITIKA.doc >.

²⁶ VASINAUSKAITĖ, Rasa. *Laikinumo teatras. Lietuvos režisūros pokyčiai 1990-2001 metais*. Vilnius, 2010. p. 14

²⁷ Lietuvos Respublikos Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas. 2004 m. birželio 1 d. Nr. IX-2257 In *lrs.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370807 >.

Jame apie nevyriausybinės organizacijos beveik nieko nekalbama – tik apie valstybinius teatrus. Įstatymas nebuvo orientuotas į teatrų raidos perspektyvą, tik įteisino jų *status quo*.²⁸

Ilgą laiką nepriklausomi menininkai ekonomines-finansines problemas išspręsti galėjo tik 1990 m. įkurto Atviro Lietuvos fondo dėka –13 metų veikęs fondas kurį laiką buvo vienintelis kultūros finansavimo šaltinių, nes efektyvi sponsorystės sistema nebuvo sukurta.²⁹ 1998 m. buvo įsteigtas Kultūros ir sporto paramos fondas, kuris pusę gaunamų lėšų skyrė sporto programoms finansuoti, ir pusę – kultūros projektams, prioritetą skiriant jaunų menininkų debiutinėms ir ugdymo programoms. Nuo 2008 m. sporto ir kultūros veiklų rėmimas buvo atskirtas – tais metais įkurtas Kultūros rėmimo fondas, kurio veiklos paskirtis – remti kultūrą ir meną. 2012 m. Kultūros rėmimo fondas buvo perorganizuotas į Lietuvos kultūros tarybą, kurios veiklos tikslai – vadovaujantis kultūros politikos prioritetais, sudaryti sąlygas įvairiapusei kultūros ir meno plėtrai ir sklaidai, užtikrinant racionalų ir pagrįstą skiriamų lėšų naudojimą; pagal kompetenciją įgyvendinti kultūros politiką ir analizuoti kultūros bei meno procesus, darančius įtaką kultūros politikai.³⁰ Skirtingu metu savivaldybės pradėjo rengti savo kultūros projektų finansavimo konkursus. Kadangi savivaldybės biudžeto sudarymas, tvirtinimas ir vykdymas yra priskiriamas prie savarankiškų vietos savivaldybių funkcijų,³¹ kiekvieno miesto valdžia, pagal turimas lėšas, skelbia papildomus ir vienkartinius konkursus ar įsteigia analogų kitose savivaldybėse neturinčius rėmimo fondus. 2011 m. buvo sukurtas Kultūros mecenavimo projektas, kuriuo buvo numatomas naujas teisinis reglamentavimas, sukursiantis mecenavimo fiziniams asmenims skyrimo tvarką, nustatysiantis mokestines lengvatas mecenatams fiziniams asmenims ir paskatinantis mecenavimo kultūrą.³² Šio įstatymo projektui 2012 m. Vyriausybė nepritarė argumentuodama tuo, kad įstatymo projektas nėra išsamiai parengtas.³³

Nors nuo nepriklausomybės atkūrimo buvo diskutuojama apie vieningą visų kultūros sričių plėtrą, kultūros plėtros strategijos gairės buvo patvirtintos tik 2001 m. Jos kėlė

²⁸ Nevalstybiniai teatrai spiria į užpakalį valstybiniam. <http://kultura.lrytas.lt/scena/nevalstybiniai-teatrai-spiria-i-uzpakali-valstybiniam.htm?p=2>

²⁹ LIUGA, Audronis. *Laiko sužeistas teatras*. Vilnius, 2008. p.7

³⁰ Lietuvos kultūros taryba. In *lkt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkt.lt/apie-lkt>>.

³¹ Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533 In *lrs.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=240620&Condition2=>>.

³² Įstatymo projektas reglamentuos kultūros mecenavimą. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2011, spalio 26 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kultura.lrytas.lt/-13196200581318576162-%C4%AFstatymo-projektas-reglamentuos-kult%C5%ABros-mecenavim%C4%85.htm>>.

³³ Vyriausybė nepritaria Kultūros mecenavimo įstatymo projektui. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2012, rugsėjo 26 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kultura.lrytas.lt/meno-pulsas/vyriausybe-nepitaria-kulturos-mecenavimo-istatymo-projektui.htm>>.

šiuos uždavinius: saugoti ir branginti tautinės kultūros identitetą, skatinti kūrybinę veiklą ir menų įvairovę, plėtoti informacijos visuomenę, saugoti tautinės kultūros identiškumą, sudaryti sąlygas kultūrinuose šalies procesuose dalyvauti visiems visuomenės nariams.³⁴ Šiose direktyvose buvo numatoma parama profesionaliems menininkams – jie galėjo gauti tiesioginę paramą (stipendijos, premijos dalyvauti konkursuose ar mokymo programose skiriamos, vienkartinės išmokos ir t.t.), netiesioginę paramą (menininkų vykdomų projektų ir programų rėmimas, leidybos išlaidų kompensavimas, parodų organizavimas, instrumentų pirkimas ir t.t.) bei turėjo galimybę naudotis sukurtais palankomis sąlygomis mokesčių ar veiklos privilegijoms.³⁵

Atsižvelgus į Lietuvos integraciją į Europos Sąjungą ir NATO bei baiminantis, jog šios organizacijos susilpnins ar visai sunaikins lietuvių tautinį bei kultūrinį identitetą, 2002 m. sudarytame Nacionalinės kultūros politikos projekte 2003-2009 m. dėmesys buvo telkiamas į Lietuvos kultūros identiškumo saugojimą ir puoselėjimą, kuris turėjo užtikrinti šalies kultūros vertybių plėtrą ir sklaidą.³⁶ Europos Sąjungos, į kurią Lietuva įstojo 2004 m., vienas svarbiausių veiklos tikslų yra bendro Europos kultūros paveldo išsaugojimas užtikrinant, kad jis būtų pasiekiamas visiems, ir menų bei kūrybos pramonės Europoje skatinimas ir rėmimas. Pastaruosius Europos Sąjunga remia programomis, kuriose akcentuojamas šio sektoriaus panaudojimas Europos Sąjungos rinkoje, finansavimu, padėdama įgyvendinti mokslinių tyrimų projektus ir remdama bendradarbiavimą su Europos Sąjungos ir jai nepriklausančių šalių partneriais.³⁷ 2008 m. buvo įkurtas Tarptautinių programų centras, tęsiantis Europos kultūros programų centro pagrindines funkcijas – koordinuoti Lietuvos dalyvavimą Europos Sąjungos programose Kūrybiška Europa (2014-2020 m.) ir „Europa piliečiams“ (2014-2020 m.), taip pat vykdyti Lietuvos meno sklaidą užsienyje.³⁸ Tiesa, Europos Sąjungos tiesiogines lėšas kultūrai Lietuva pirmą kartą gaus 2014-2020 m. Kultūros ministras Šarūnas Birutis teigia, jog tokia situacija susiklostė dėl to, nes nacionaliniu lygiu Lietuva nebuvo iškėlus kultūros kaip prioriteto. Anot jo, Lietuvos politikos gairėse kultūrai tenka viena paskutinių vietų.³⁹

³⁴ Kultūros politika. In *jrd.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jrd.lt/uploads/dokumentai/jrd/tyrimai/II_10_KULTUROS%20POLITIKA.doc>.

³⁵ Ten pat. >.

³⁶ Ten pat.

³⁷ Kultūra Europos Sąjungoje. In *Europa.eu* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/pol/cult/index_lt.htm>.

³⁸ Lietuvos kultūros institutas. In *koperator.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.koperator.lt/lt/750643/apie_tkpc/apie_institucija>.

³⁹ AUGULYTĖ, Milda. Š. Birutis: kultūra turi atsikratyti podukros statuso. In *lrt.lt* [interaktyvus]. 2014, lapkričio 10 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrt.lt/naujienos/kultura/26/76859/s._birutis_kultura_turi_atsikratyti_podukros_statuso>.

2012-2030 m. vykdomoje Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ pabrėžiama, kad pagrindinę įtaką sėkmingai šalies raidai turės Lietuvos piliečių kultūros, mąstymo, elgsenos pokyčiai ir visuomenėje vyraujančios vertybės. Dėl to prioritetu tampa kultūra, kuria grindžiamas kūrybingumas daro įtaką naujų inovatyvių produktų ir paslaugų kūrimuisi, suteikia žmogui įkvėpimą mokytis ir stiprina bendruomenes, didina socialinių grupių sąsajas, gerina vietos įvaizdį, kuria privačiojo ir viešojo sektoriaus partnerystę, teigiamai veikia miestų ir regionų plėtrą.⁴⁰ Užtikrinant kultūros prieinamumą, įvairovę ir sklaidą, plėtojant aukštos kokybės paslaugas ir kultūros viešąją infrastruktūrą, tikimasi tvirtinti Lietuvos kultūrinę tapatybę, skleisti globalios Lietuvos idėją, užtikrinti kultūros paveldo išsaugojimą bei skatinti pačios visuomenės domėjimąsi ir dalyvavimą.⁴¹

Ryškus menininkų veiklą palaikantis reiškinys – meno inkubatorių įkūrimas, kurių steigėjais tampa nepriklausomi menininkai arba menininkų kolektyvas ir miesto savivaldybė. Tokie menų centrai jungia kelias disciplinas arba orientuojasi tik į vienos srities meną. 2002 m. Alternatyvaus meno centras ir Vilniaus miesto savivaldybė įkūrė pirmąjį meno inkubatorių Lietuvoje ir Baltijos šalyse „Užupio menų inkubatorius“. Vykdydamas kultūrinis, menines ir švietėjiškas veiklas, susijusias su kūrybinėmis industrijomis, inkubatorius yra vienas iš jaunųjų menininkų saviraiškos ir dėmesio centrų Vilniuje.⁴² Turėdamas didelę tarptautinio bendradarbiavimo su analogiškais organizacijomis užsienyje patirtį, „Užupio menų inkubatorius“ pristato naujas menines iniciatyvas ir suteikia galimybes įvairių sričių menininkams reziduoti inkubatoriuje. Pirmasis scenos menų inkubatorius Lietuvoje buvo įkurtas 2004 m. Tai – Audronio Imbraso su bendraminčiais įsteigtas šiuolaikinių scenos menų centras „Menų spaustuvė“, rengiantis edukacinius scenos menų projektus, renkantis ir kaupiantis informaciją apie šiuolaikinius scenos menus, prodiusuojantis ir rengiantis scenos menų projektus, užsiimantis projektų su užsienio partneriais koprodukcijomis, teikiantis paslaugas susijusias su kultūrinių ir kūrybinių verslų inkubavimu bei tapęs scenos menų organizacijų rezidavimo baze. Menų inkubatoriai taip pat veikia Raudondvaryje, Anykščiuose, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Telšiuose. Netrukus duris atverti turėtų centrai Kaune

⁴⁰ Nutarimas dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuva pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“ In *lrs.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=425517&p_query=&p_tr2=2>.

⁴¹ Ten pat.

⁴² Užupio menų inkubatorius. In *kurybinesindustrijos.lt* [interaktyvus]. 2010, sausio 4 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kurybinesindustrijos.lt/?p=1171>>.

bei Alytuje. Lėšų jiems kurti ir plėsti skirta iš Europos Sąjungos paramos priemonės „Asistentas-2“.⁴³

Svarbu atsižvelgti ir į aukštųjų mokyklų pastangas rengti kultūros darbuotojus. Meno specializacijų ar kritikos specialistų rengimo tradicija Lietuvoje yra gili, tačiau itin suaktyvėjo kultūros vadybininkų bei kūrybinių industrijų specialistų rengimas aukštosiose mokyklose – tiek universitetuose, tiek kolegijose. Bakalauro ar magistro kultūrinės veiklos ir meno vadybos studijas siūlo Vilniaus kolegija,⁴⁴ Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas⁴⁵, Vilniaus dailės akademijos UNESCO kultūros vadybos ir kultūros politikos katedra, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Meno vadybos skyrius⁴⁶, Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakultetas. Studijuoti Kūrybinių industrijų studijų programose siūlo Vilniaus Gedimino Technikos universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Kazimiero Simonavičiaus universitetas ir Socialinių mokslų kolegija. Nors pastaruoju metu aukštosios mokyklos skirai didelį dėmesį kultūros specialistų rengimui, tokių darbuotojų paklausa nėra didelė.

Taigi, galima teigti, jog susiformavęs sociokultūrinis, ekonominis ir politinis laukas yra palankus nepriklausomiems įvairių kultūros sričių atstovams. Įvairios valstybės – prisijungus prie tarptautinių bendrijų ir „europinės“ – finansavimo galimybės sukūrė palankias sąlygas menininkams, norintiems užsiimti individualia veikla, įgyvendinti projektus įsisavinant valstybės lėšas. Tiesa, toks modelis negalėjo garantuoti pastovaus finansavimo. Svarbu pabrėžti ir tai, jog kultūros sektoriaus plėtrai palankesnės sąlygos buvo sukurtos po 2000 m., kai jau buvo suformuota valstybės politika, atsirado integracijos į tarptautines bendrijas galimybės. Be to, tuo metu buvo susirūpinta nacionalinio identiteto saugojimu, tad didelis dėmesys buvo nukreiptas į vieną iš identiteto apsaugos priemonių – kultūros sektoriaus produktus.

⁴³ Inkubatoriai reikalingi ir meno auginimui. In *15min.lt* [interaktyvus]. 2014, balandžio 29 d.[žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/verslas/euroefektas/inkubatoriai-reikalingi-ir-meno-auginimui-814-422948#ixzz3Lsbn1Wm> >.

⁴⁴ Istorija. In *viko.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą: <<http://mtf.viko.lt/lt/page/istorija> >.

⁴⁵ Filosofijos ir kultūros studijų katedra. In *khf.vu.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.khf.vu.lt/struktura/katedros/filosofijos-ir-kulturos-studiju-katedra#istorija> >.

⁴⁶ Meno vadybos skyriui – penkeri. In *lmta.lt* [interaktyvu]. 2012, gruodžio 13 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą: <<http://lmta.lt/lt/meno-vadybos-skyriui---penkeri> >.

3. NEVALSTYBINIŲ TEATRŲ KŪRIMASIS: I ETAPAS 1988-1999 M.

Šioje darbo dalyje chronologine tvarka bus pristatomi pirmojo nevalstybinių teatrų kūrimosi etapo metu (1988-1999 m.) įsteigti teatrai – aptariamose teatrų įkūrimo aplinkybės, trumpai pristatoma veikla, apžvelgiama šiandieniniai projektai ar pateikiamos priežastys, dėl kurių teatras buvo uždarytas. Šia darbo dalimi bus siekiama išsiaiškinti, kokie buvo pirmojo etapo teatrų bendrieji bruožai.

Lietuvos nepriklausomų teatrų raidai svarbus dar 1988 m. režisieriaus Gintaro Varno įkurtas pilietiškai ir politiškai angažuotas „Šėpos“ teatras (G. Varnas jam vadovavo iki 1990 m.). Jo sukurti spektakliai „Revoliucijos lopšinė“ ir „Komunistinės nostalgijos“ reagavo į politiniams ir kultūriniais pokyčiams pasirengusią Lietuvos realybę.⁴⁷ To meto dvasią atliepusi aštri ir kandi politinių lėlių teatro satyra, anot G. Varno, užgimė tada, kai teatro salės buvo tuščios, o gyvenimas virė gatvėse, kai vyko didžiulis lūžis ir žmonių sąmonėje, ir valstybės gyvenime.⁴⁸ „Šėpos“ teatro kūrėjai teigė, jog pati realybė siūlė groteskiškus siužetus, kuriuos tereikėjo atpažinti ir pateikti auditorijai.⁴⁹ Spektakliai, tiesiogiai parodijuojantys politikos veikėjus ir nagrinėjantys to meto aktualijas, susilaukdavo didelio dėmesio ir iš lūpų į lūpas keliaujančios reklamos dėka spektaklio salės būdavo sausakimšos. „Šėpos“ teatras veiklą baigė 1992 m., kai, pasak G. Varno, pasikeitusi politinė situacija panaikino anksčiau buvusią baimę ir azartą, kurie buvo pagrindiniai šios veiklos plėtojimo varikliai.

Įvairių tautų laisvalaikio pajvairinimui 1988 m. buvo įkurtas privatus „Gliukų“ teatras, kuris nuo 1991 m. tapo Klaipėdos muzikos centro (nuo 2005 m. tai – Klaipėdos kultūros centras Žvejų rūmai) teatru.⁵⁰ Šis teatras neturi pastovios trupės, galima sakyti, kad šį teatrą sudaro vienas žmogus – aktorius ir režisierius Benas Šarka.⁵¹ Tiesa, teatras skelbia, kad visi norintys prisijungti prie kolektyvo veiklos, lankyti repeticijas ir dalyvauti renginiuose, yra laukiami. „Gliukų“ teatro veikla kviečia bendradarbiauti įvairių sričių menininkus ir aktorius.

⁴⁷ ŠABASEVIČIUS, Helmutas. Gintaro Varno teatras. In *Gintaro Varno teatras. Pokalbiai, straipsniai, recenzijos/1989-2009*. Vilnius, 2009. p. 6

⁴⁸ Ten pat, p. 32.

⁴⁹ JAKIMAVIČIUS, Liudvikas. Pusiaukelė. In *technologijos.lt* [interaktyvu]. 2010, liepos 27 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą: < http://www.technologijos.lt/n/zmoniu_pasaulis/poziuris/S-14136/straipsnis/Liudvikas-Jakimavicius-Pusiaukele?l=2&p=1 >.

⁵⁰ JAUNIŠKIS, Vaidas. Gyvas negyvas teatras. In *Teatras*. 1998 ruduo-1999 žiema. p. 11.

⁵¹ DAPŠYTĖ, Goda. Benas Šarka. In *lteatras.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.lteatras.lt/lt/2006-2007/personalijos/117-benas-sarka> >.

Režisieriaus B. Šarkos spektakliai yra netradicinės struktūros, juose naudojamos netikėtos raiškos priemonės, čia kuriamos iš buities atėjusių daiktų transformacijos, spektaklių metu sukuriama ekstremalumas ir reali rizika žiūrovams. Niekada nesisitengęs pritaipyti institucinėje teatro sistemoje, B. Šarka savo kūryboje yra stipriai nutolęs nuo tradicinio dramaturgijos ar literatūrinio teksto traktavimo.⁵²

1989 m. sausio mėnesį aktoriai Ilona Balsytė, Aidas Giniotis, Sigutis Jačėnas ir režisierius bei pedagogas Romualdas Vikšraitis įsteigia pirmąjį nepriklausomą teatrą to meto Lietuvoje – kooperatyvą „Teatras“, vėliau įgijusį „**Keistuolių**“ vardą. Savo kūrybinę veiklą muzikiniais spektakliais vaikams pradėjusio teatro įkūrimo priežastis – studijas Konservatorijoje baigusių aktorių sprendimas kurti kartu. 1988 m. studijas baigę Irenos Vaišytės studentai buvo paskirti dirbti į Marijampolės teatrą, tačiau po metų darbo Marijampolėje dalis aktorių nusprendė grįžti į Vilnių ir pradėti savarankišką veiklą.⁵³ „Keistuolių“ teatras pirmus žingsnius scenoje žengęs su spektaklių vaikams pastatymais, šalimais rengė ir programą suaugusiems. Teatro kūrybinė grupė nebijo laužyti klasikinių muzikos, literatūros, teatro ir kino žanrų rėmų. Aktoriai patys kuria dainas, rašo originalius scenarijus, perpintus subtiliu humoru ir autoironija.⁵⁴ „Keistuolių“ teatras veikia iki šiol, o į teatrą žengia jau ketvirtoji „Keistuolių“ aktorių karta.

Barokinio mokyklinio-universitetinio teatro tradiciją Lietuvoje atgaivino Vlodo Limanto 1989 m. įkurtas ir iki šiol veikiantis **Vilniaus Senamiesčio teatras**. Teatro specifika – akcijos ir vaidinimai netradicinėse erdvėse.⁵⁵ Buvęs teatro vadovas Valdas Pranulis teigė, kad teatras tapo gatvės teatru, nes nebuvo kito pasirinkimo – trupė neturėjo patalpų, kuriose būtų galėjusi rodyti spektaklius, todėl teko vaidinti viešose erdvėse.⁵⁶

Tais pačiais metais Vilniuje buvo atkurtas „**Vaidilos**“ teatras, kai prasidėjus teatro reformai Lietuvoje valstybinį akademinį dramos teatrą paliko nemažai vyresniosios ir vidurinėsios kartos menininkų. Vis dėlto vienas teatro atkūrimo iniciatorių Albinas Arkauskas teigė, jog šio teatro „pilkraujis“ gyvenimas prasidėjo tik 1995 m., kai teatras ėmė kurti repertuarą ir tapo žinomas Lietuvos žiūrovui bei parengė ateities darbų programą.⁵⁷

⁵² DAPŠYTĖ, Goda. Benas Šarka. In *lteatras.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.lteatras.lt/lt/2006-2007/personalijos/117-benas-sarka> >.

⁵³ GUDAVIČIŪTĖ, Aušra. Keistuoliams – 20, arba Laimingi laiko neskaičiuoja. In *bernardinai.lt* [interaktyvu]. 2009, vasario 27 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/3299> >.

⁵⁴ Keistuolių teatras. In *keistuoliai.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.keistuoliai.lt/teatras2/> >.

⁵⁵ Istorija. In *senamiescioteatras.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.senamiescioteatras.lt/contents;1> >.

⁵⁶ VISKAUSKAS, Ridas. Senamiesčio teatras: tarp gatvės ir scenos. In *Lietuvos aidas*. 2000, rugpj. 22, p. 11

⁵⁷ ARMONTAITĖ, Liucija. Teatras – tai zona. In *Atgimimas*. 1997, rugpj. 15, p. 15

Senujų teatro tradicijų besilaikanti nuolatinė teatro trupė, kurią sudarė vyresniosios kartos aktoriai ir 1995 m. Muzikos akademijoje studijas baigę jauni aktoriai, teigė supratusi savo darbo švietėjišką misiją ir pažintinę paskirtį, todėl užsibrėžė daug gastroliuoti, kad spektaklius galėtų pamatyti didesnis skaičius Lietuvos žmonių. „Vaidilos“ teatras 2002 m. veiklą nutraukė dėl finansinių priežasčių.

8-ajame dešimtmetyje Akademiniam dramos teatre pradėję dirbti režisierius Rimas Tuminas ir jo bendraminčiai nuolat galvojo apie savą teatrą, kuriame bus galimas atviras susitikimas su kenčiančiu žmogumi ir atsivėrus publikai, bus užmezgamas dialogas su žiūrovu. Šių idėjų vedamas R. Tuminas ir jo aktorių trupė 1990 m. įkūrė **Vilniaus Mažąjį teatrą**. Nuo pat teatro įkūrimo menininkų deklaruojamas atvirumas iki šiol yra laikomas pagrindiniu teatro veikimo principu – jo esmė yra užmegzti ryšį su kiekvienu, atėjusiu į šio teatro spektaklius, kalbėti visiems suprantama ir kartu aukščiausio meninio lygio kalba. Jis atviras įvairioms meninėms, kultūrinėms ir kitokioms iniciatyvoms bei edukaciniams renginiams.⁵⁸ 1997 m. Vilniaus Mažajam teatrui buvo suveiktas Valstybinio teatro statusas.⁵⁹

1991 m. Vilniuje pradėjo veikti režisierės Ritos Urbonavičiūtės įsteigtas **teatras-studija „Visas pasaulis vaidina“**. Vadovaudamiesi Viljamo Šekspyro „Globe“ teatro devizu „Visas pasaulis – teatras“ (lot. *Totus mundus agit histrionem*), trupės aktoriai kūrė spektaklius dėmesį telkdami į lietuvių dramaturgiją, lietuvių tradicijas ir tautosaką. Režisierė R. Urbonavičiūtė analizavo ir V. Šekspyro laikmetį, autoriaus biografiją, politinę situaciją, autoriaus pjeses, ieškojo netikėtų sceninių sprendimų, eksperimentavo. Teatras veiklą baigė 1997 m., kai režisierė R. Urbonavičiūtė perėjo prie vaikų teatro kultūros puoselėjimo.⁶⁰

Algirdas Latėnas drauge su buvusiais savo mokiniais 1991-1993 m. plėtojo „**Šiaurės Atėnų**“ teatro veiklą. Teatro steigėjai – privačios įmonės „Vilija“, „Verslo raktas“, „Dovana“, „Žuvėdra“ bei redakcija „Šiaurės Atėnai“. Savo veiklą pradėję diplominių darbų perkėlimu į sceną, aktoriai sunkiomis sąlygomis statė spektaklius vaikams ir suaugusiems.⁶¹

1991 m. Klaipėdoje įsteigtas **Kęstučio Žilinsko teatras**, kurio idėja buvo brandinama nuo 1988 m. Nors K. Žilinsko aktorinė karjera Klaipėdos dramos teatre klostėsi sėkmingai, tačiau jį viliojo pjesių su „keliais dugnais“ režisūra.⁶² Klaipėdos dramos teatre

⁵⁸ Teatro istorija. In *vmt.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vmt.lt/lt/teatras/teatro_istorija>.

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ Režisierė Rita Urbonavičiūtė. In *uzupiateatras.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uzupiateatras.lt/re382isier279-rita-urbonavi269i363t279.html>>.

⁶¹ JANSONAS, Egmontas. Nepaprasta kompanija kelio pradžioje. *7 meno dienos*. 1992, vasario 19.

⁶² JUODYTĖ, Gražina. Klaipėdos akvarelės: namai ir žmonės. In *ve.lt* [interaktyvu]. 2010, spalio 4 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ve.lt/naujienos/klaipeda1/klaipedos-akvareles/klaipedos-akvareles-namai-ir-zmones-170/>>.

aktoriaus idėjos nebuvo iš esmės ribojamos, bet K. Žilinskui trūko platesnio teatro meno lauko pažinimo. Pasak jo, tuo metu žiūrovui trūko dvasinio dialogo teatrinėje erdvėje, kai susitikimo su aktoriumi metu jis galėjo kalbėti apie tai, kas buvo regėta, pajauta ir išgyventa.⁶³ Teatro įkūrimui įtakos turėjo ir Klaipėdos dramos teatro rekonstrukcija, kurios metu aktoriai neturėjo pakankamai veiklos ir savo iniciatyva ieškojo papildomos veiklos. Šalia teatro K. Žilinskas įsteigė ir kavinę, kurios komercinė veikla turėjo išlaikyti teatrą ir jo kuriamą meną.⁶⁴ Teatras veiklą baigė 1992 m., kai K. Žilinskui tapo per daug sudėtinga rūpintis ūkine ir kūrybine teatro dalimis, o prasidėjus privatizacijai prarado teatro patalpas.

Panevėžyje režisieriaus Juliaus Dautarto ir dailininko Kęstučio Vaičiulio teatro idėja buvo įgyvendinta 1991 m. spalį, kai buvo įsteigtas **teatrą „Menas“**. Įkurti šį teatrą inspiravo suvokimas, kad vienintelis būdas kažką radikaliai keisti – atsigręžti į jaunąją kartą,⁶⁵ tad teatro veiklos kryptis visada buvo labai aiški – tai teatras vaikams ir jaunimui. Po įsikūrimo, šalia meninės veiklos teatro trupė aktyviai vykdė ir edukacinę veiklą – prie teatro veikė studija, kurioje vaikams buvo suteikiama galimybė rašyti pjeses, kurti dekoracijas ir spektaklius. Teatro pastatymuose vaidino profesionalai aktoriai drauge su vaikais.⁶⁶ Teatro veiklos pradžioje jos skiriamuoju ženklu buvo laikoma nuolatinė trupės kaita – per pirmuosius trejus veiklos metus, iš dešimt etatų turinčios trupės pasikeitė pusė komandos narių.⁶⁷

Šiauliuose pirmasis nepriklausomas teatras **„Edmundo studija – 3“** buvo įkurtas 1991 m. aktoriaus Edmundo Leonavičiaus ir režisierės Audronės Bagatyrytės. Vėliau, 1993 m., teatras tapo **Šiaulių netradiciniu teatro klubu**.⁶⁸ Manipuliuojant dvasiniais ir fiziniais resursais, teatras ieškojo neįprastų aktoriaus bei žiūrovo sąveikos būdų. Menininkai lauzė žiūrovo regos taško stereotipus bei įprastinės scenos dėžutės sampratą. Be siužetiniuose spektakliuose, kuriuose svarbus ne istorijos atpasakojimas, žiūrovai buvo intriguojami santykiu su aktoriumi, kai atsidūrę šio energetinėje įtakos zonoje girdėjo ne tik jo žodžius, bet ir jautė kūno alsavimą.⁶⁹

Kelmėje nevalstybinių teatrų kūrimasis buvo pradėtas **Kelmės Mažajo teatro** įsteigimu 1991 m. Teatro steigėjas – Algimantas Armonas. Teatro repertuaras įvairus ir gana

⁶³ JUODYTĖ, Gražina. Klaipėdos akvarelės: namai ir žmonės. In *ve.lt* [interaktyvu]. 2010, spalio 4 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.ve.lt/naujienos/klaipeda1/klaipedos-akvareles/klaipedos-akvareles-namai-ir-zmones-170/> >.

⁶⁴ SAVIČIŪNAITĖ, Vida. Kęstučio Žilinsko teatro belaukiant. *Teatras*. 1999, Nr. 2(6)

⁶⁵ Teatro istorija. In *teatrasmenas.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teatrasmenas.lt/apie-mus>>.

⁶⁶ Idėjos – vaikų džiaugsmui. *7 meno dienos*. 1992, liepos 3.

⁶⁷ SPRAUNIUS, Arūnas. „Menas“ sūpuoklėse. *Teatras*. 1998 Nr. 2(4).

⁶⁸ JAUNIŠKIS, Vaidas. Gyvas negyvas teatras. In *Teatras*. 1998 ruduo-1999 žiema. p. 11.

⁶⁹ VASINAUSKAITĖ, Rasa. Ar Edmundui reikalingas žiūrovas?.. *7 meno dienos*. 1994 balandžio 22. p. 5.

platus – nuo muzikinių pasakų vaikams iki kaukių komedijų, istorinių dramų ir sceninių fantasmagorijų suaugusiems.

Po Nepriklausomybės atkūrimo 1992 m. aktoriai Vaiva Mainelytė, Vytautas Tomkus, Saulius Siparis ir Adolfas Večerskis įkūrė pirmąjį privatų teatrą „**Vaidilos ainiai**“⁷⁰, kuris nuo 1997 m. buvo reorganizuotas į viešąją įstaigą ir pavadintas **Adolfo Večerskio teatru**. „Vaidilos ainiai“ atsirado dėl kūrybinio konflikto Akademiniam dramų teatru ir diskusijos apie Valstybinio akademinio dramų teatro egzistavimo problemą.⁷¹ Ieškodami alternatyvios erdvės kūrybai, šio teatro aktoriai nusprendė įkurti nepriklausomą trupę. Anot A. Večerskio, šio teatro įkūrimas sukiršino Akademinio dramų teatro vadovybę ir „Vaidilos ainuose“ vaidinančius Akademinio dramų teatro aktorius – dėl tos priežasties 1992 m. lapkritį vykdant teatro struktūrinius darbo organizavimo pakeitimus, iš darbo buvo atleisti prie „Vaidilos ainių“ veiklos prisidedantys aktoriai.⁷²

1993-1995m. Kaune veikė savarankiškas **kūrybinis susivienijimas „Menas į šoną“**, nuo 1995 m. įgijęs „**Meno sambūrio**“ vardą. Šio kūrybinio susivienijimą įsteigė Kultūros ministerija, jo vadovu paskyrusi aktorių ir režisierių Valentiną Masalskį.⁷³ Pagrindinė susivienijimo idėja – nuolatinės sintezės, naujų teatro kalbos galimybių paieškos bei pastanga atrasti ir į kūrybos procesą įtraukti jaunus talentingus kūrėjus.⁷⁴ „Meno sambūris“ veiklą nutraukė 2000 m.

Teatro televizijoje reiškinių 1994 m. pradėjo Algis Matulionis, įkūręs jaunų aktorių starto aikštele tapusį **Nepriklausomų aktorių teatrą**.⁷⁵

Menininkės Vegos Vaičiūnaitės Vilniuje suburtas aplinkos teatras „**Miraklis**“ veikė nuo 1995 iki 2004 m. Netradicinėse vietose vykusią muzikinių spektaklių centre atsidurdavo milžiniškos lėlės, kurios tapo ypatingu meniniu reiškiniu Vilniaus kultūriniame gyvenime.⁷⁶ Pagrindinis menininkės motyvas buvo vaizdo, garso ir simbolių kalbos naudojimas bei psichologinė ir ideologinė laisvė rinktis bendradarbius, nepaisant jų amžiaus ar išsilavinimo.⁷⁷ Pasak V. Vaičiūnaitės, savarankiško teatro veikla nebuvo protestas prieš valstybinius teatrus, priešingai – jei būtų suteiktos galimybės, „Miraklio“ komanda būtų

⁷⁰ IMBRASAS, Audronis. Privatus teatras „Vaidilos Ainiai“: aktoriai dar nepraturtėjo, bet ir badauti netenka. *Lietuvos rytas*. 1995 gegužės 8. p. 35.

⁷¹ VALIUS, Rimantas. Naujasis „Vaidila“: rožė ar baobabas? *7 meno dienos*. 1993 lapkričio 12. p. 5

⁷² GERVYTĖ, Danguolė. Teatras nesudegė, o aktoriai gatvėje. *7 meno dienos*. 1992 lapkričio 20. p. 5

⁷³ VINGEVIČIŪTĖ, Rosseta. Nežinia kur esantis artistas. *Veidas*. 1996 rugsėjo 7-13.

⁷⁴ JAUNIŠKIS, Vaidas. Gyvas negyvas teatras. *Teatras*. 1998 ruduo-1999 žiema. p. 13.

⁷⁵ JANSONAS, Egmontas. Gerais norais kelias į...teatras grįstas. *Diena*. 1995 balandžio 4.

⁷⁶ KUNČINAS, Domininkas. Prikels stebuklą, vardu „Miraklis“. In *kauno.diena.lt* [interaktyvu]. 2013, lapkričio 20 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8d.]. Prieiga per internetą: <http://kauno.diena.lt/naujienos/kaunas/menas-ir-pramogos/prikels-stebukla-vardu-miraklis-429188#.VIA8_jGUes8>.

⁷⁷ JAUNIŠKIS, Vaidas. Gyvas negyvas teatras. *Teatras*. 1998 ruduo-1999 žiema. p.9.

kūrusi ir valstybiniame teatre. „Miraklis“ buvo įvardijamas ir kaip bendruomeninis teatras – jo veikloje dalyvaudavo ištisos šeimos su vaikais. Dėl savo specifikos „Miraklio“ projektai nebuvo tinkami tradicinei teatro scenai. Be to, skirtingai nei tradiciniame teatre, „Miraklio“ spektakliuose visi elementai buvo vienodai svarbūs.⁷⁸ Šis teatras sulaukė didelio visuomenės susidomėjimo ir sutraukdavo itin margą publiką, tačiau „Miraklio“ veikla nutrūko po V. Vaičiūnaitės mirties.

Vieną pirmųjų neformalų teatrinį sambūrį, kurį sudarė eksperimentuoti pasirengę studentai ir jų pedagogai, 1996 m. įkūrė Cezaris Graužinis, pavadinimu **Lietuviško teatro Naujosios kartos bendrija**.⁷⁹

Teatro vaikams poreikį nevalstybinių teatrų sektoriuje patenkinti bando 1997 m. Vilniuje įkurtas „**Raganiukės**“ teatras. Režisierių E. Žukausko, R. Urbonavičiūtės ir vadybininkės J. Jankūnaitės teatras aktyviai veikia iki šiol. Pasak teatro įkūrėjų, jo idėją ir koncepciją subrandino tai, kad vaikų kultūra nebuvo traktuojama kaip pirmo svarbumo reiškinys. Suprasdami, kad kultūra plečia vaiko akiratį ir formuoja jo asmenybę, teatro kūrėjai nusprendė kurti kitokią teatrą vaikams, kuris taps natūralia vaikų kasdienybės dalimi bei atsigręš į vaikų gyvenimišką patirtį kuriant spektaklius.⁸⁰ Teatras rengia edukacinę veiklą vaikams, organizuoja ir dalyvauja tarptautiniuose teatrų festivaliuose vaikams bei kviečia užsienio menininkus kurti spektaklius „Raganiukės“ teatre.

Nuo 1998 m. veikiantis „**Teatriukas**“ – profesionalių aktorių trupė, kurianti spektaklius ir koncertus vaikams, teatralizuotus žaidimus ir interaktyvius muzikinius renginius bei teatralizuotas Lietuvos istorija ir papročiais paremtas programas užsieniečiams. „Teatriuką“ įkūrė Vilniaus Universitete aktorius-filologo specialybę įgiję aktoriai Dalia Mikoliūnaitė, Žilvinas Ramanauskas bei Arturas Varnas.⁸¹ Bandydamas kurti nuoširdaus, kūrybingo ir atviro teatro veidą, „Teatriuko“ aktoriai stengiasi palaikyti glaudų ryšį su žiūrovais ir po spektaklių bendrauja ir diskutuoja su žiūrovais.

Tais pačiais metais spektaklius vaikams ir jaunimui ėmė kurti naujai susibūręs „**Elfų**“ teatras. Savarankišką veiklą teatras pradėjo Marijampolės miesto savivaldybei

⁷⁸VISKAUSKAS, Ridas. „Miraklis“ – stebuklas, kuris nepasikartos. In *eia.libis.lt* [interaktyvu]. 2010, lapkričio 19 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8d.]. Prieiga per internetą:

<http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20101121223459/http://www.culture.lt/Imenas/?leid_id=3307&kas=spaudai&st_id=17285>.

⁷⁹BALEVIČIŪTĖ, Ramunė. Jaunasis teatras: tendencijos ir problemos. In *lteatras.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lteatras.lt/lt/2006-2007/tema>>.

⁸⁰Raganiukės teatro kūrimosi ištakos. In *raganiuke.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.raganiuke.lt/Default.aspx?Element=ViewArticle&ArticleID=1080&TopicID=427&Lang=LT>>.

⁸¹Trumpai apie "Teatriuką". In *teatriukas.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teatriukas.lt/trumpai.htm>>.

atsisakius remti grupę studentų, turėjusių tapti Marijampolės municipalinio teatro aktoriais, priimtų studijuoti aktorių-filologų specialybės Vilniaus universitete.⁸² Teatru nuo jo įkūrimo vadovavo režisierius Romas Vikšraitis, kurio studentai ir sudarė teatro kūrybinę grupę. Įkūrus „Elfų“ teatrą jame vaidino studentai, siekė padengti studijų išlaidas ir sudėti techninius pagrindus būsimam teatru. Pasak kūrėjų, jų teatras siekė aiškios, emocionalios sceninės kalbos, išgyvenimo tikroviškumo - nepriklausomai nuo pasirinkto žanro ar vidinio gyvenimo srovės.⁸³ Aktyviai kurdami spektaklius, teatro aktoriai rengė dramaturgijos ir vaikų bei jaunimo teatrų festivalius, kuriuose pasirodydavo neprofesionalios teatro trupės. 2004 m. teatro iniciatyva Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Teatro ir kino fakultete surinktas aktorių kursas, turėjęs įsilieti į teatro kūrybinę komandą.⁸⁴ 2011 m. teatras pakeitė vardą ir veiklos kryptį – tapus **Vilniaus Kameriniu teatru** buvęs „Elfų“ teatras atsiribojo nuo teatro skirto tik vaikams ir jaunimui vardo ir ėmė kurti spektaklius ir suaugusiems. Pasak teatro kūrėjų, Vilniaus Kamerinis teatras siekia jungti profesionalius teatro kūrėjus su skirtingomis patirtimis bei idėjomis ir suteikti jiems kūrybinę erdvę. Dėl šios priežasties teatro repertuare yra įvairaus žanro spektaklių – nuo klasikinės dramos, komedijos ar amerikietiško miuziklo, spektaklių vaikams iki improvizuotų teatrinių muzikinių koncertų.⁸⁵

Siekiant suteikti erdvę režisieriaus Eimunto Nekrošiaus spektaklių kūrimui ir pristatymui Lietuvos bei užsienio publikai, 1998 m. E. Nekrošiaus, Nadeždos Gultiajevos ir Kultūros ministerijos iniciatyva buvo įkurtas teatras „**Meno fortas**“.⁸⁶ E. Nekrošiaus kuriamas teatras išlaiko aristoteliškuosius dramos meno bruožus, tačiau yra išvengęs psichologinio natūralizmo.⁸⁷ Į šio teatro veiklą taip pat įeina jaunų scenos menų profesionalų veiklos skatinimas ir erdvės kūrybai suteikimas bei tarptautinių profesionalaus teatro projektų koordinavimas. Išskirtinis šio teatro bruožas – spektaklių kūrimas padedant užsienio ir Lietuvos koproduceriams.

Nusprendus nutraukti visas sąsajas su to meto teatrine realybe ir kurti nauja, šiuolaikiška teatro kalba pagrįstą tikrovę, 1998 m. buvo įkurtas **Oskaro Koršunovo teatras** (dabar – **OKT**).⁸⁸ Naujai susikūręs teatras siekė atspindėti „šiandieną“, tad režisierius O.

⁸² Elfų teatras. In *teatrai.lt* [interaktyvus]. 2010, lapkričio 4 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teatrai.lt/elfu-teatras.html>>.

⁸³ Ten pat.

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Teatras. In *vkamerinisteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vkamerinisteatras.lt/teatras>>.

⁸⁶ Meno fortas. In *menofortas.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.menofortas.lt/index.php?id=93>>.

⁸⁷ VALENTINI, Valentina. Nekrošiaus teatras: išlaikyta tradicija. *Teatras*. 2001 Nr. 1.

⁸⁸ OKT/Vilniaus miesto teatras. In *okt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.okt.lt/okt-vilniaus-miesto-teatras/>>.

Koršunovas statė naujausią, Lietuvos scenoje dar nerodytą dramaturgiją bei ieškojo būdų bendrauti su žiūrovu. Ilgainiui pagrindiniu teatro credo tapo užmojis statyti klasiką kaip šiuolaikinę dramaturgiją, o šiuolaikinę dramaturgiją – kaip klasiką.⁸⁹ Svarbu paminėti ir tai, jog šis teatras buvo įkurtas ne tik dėl noro kurti naują estetinę realybę, bet ir dėl konfliktų su valstybinio teatro vadovu, kurie užklupo režisierių O. Koršunovą.⁹⁰ Didelio žiūrovų susidomėjimo sulaukiantis teatras, kaip ir daugelis kitų nevalstybinių teatrų, susidūrė su patalpų problema – dėl to teatras neturėjo galimybės formuoti repertuaro. Ši problema buvo išspręsta po to, kai 2004 m. teatrui buvo suteiktas Vilniaus miesto teatro vardas. Įgijus jį, teatras tarsi įžengė į naują etapą, kai reikėjo atidėti individualias paieškas ir atliepti ir formuoti Vilniaus miesto publikos poreikius. Būtent todėl OKT ėmė organizuoti tarptautinį teatro festivalį „Sirenos“, į kurį kviečiamos ne tik įdomiausios užsienio trupės, bet ir pristatomas geriausių pastarojo meto lietuviškų spektaklių programa.⁹¹ Daugiausiai gastroliuojantis ir vienu produktyviausiu Lietuvoje nevalstybiniu teatru laikomo OKT vadovas Oskaras Koršunovas teigia, kad jo teatras yra įdomus tuo, kad visada leidavosi į tam tikrą nežinomą, yra linkęs eksperimentuoti ir yra atviras laboratoriniam darbui.⁹²

Kauno aktorių Viktoro Šinkariuko, Godos Piktytės ir Sigitos Šidlauskos iniciatyva 1999 m. buvo suburta kūrybinė grupė „**Mens publica**“, koprodukuojanti Nacionalinio Kauno dramos teatro pastatymus.⁹³

Nepriklausomiems režisieriams galimybę įgyvendinti savo kūrybinius užmojus nuo 1999 m. suteikia **Užupio dramos teatras**⁹⁴. Šio teatro įkūrėjai jo išskirtiniu bruožu laiko tai, jog čia yra suteikiama galimybei visuomenei susipažinti su neatskleistais ar pakankamai neįvertintais Lietuvos teatro talentais.⁹⁵ Užupio dramos teatras suteikia galimybę menininkams eksperimentuoti, ieškoti savo braižo ir bandyti atrasti naujus būdus ryšio su auditorija užmezgimui, o sėkmingus bandymus teatras įtraukia į savo repertuarą. Kadangi šio teatro tikslas – tapti atspirties tašku meno pasaulyje norintiems įsitvirtinti kūrėjams, jo

⁸⁹ OKT/Vilniaus miesto teatras. In *okt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.okt.lt/okt-vilniaus-miesto-teatras/>>

⁹⁰ DREWNIAK, Lukasz. Neišvengiamybė. In *okt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.okt.lt/neisvengiamybe/>>.

⁹¹ OKT/Vilniaus miesto teatras. In *okt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.okt.lt/okt-vilniaus-miesto-teatras/>>

⁹² OKT teatras jau 15 metų „ten būna čia“. In *ore.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ore.lt/2014/05/okt-teatras-jau-15-metu-ten-buna-cia>>.

⁹³ Sigitas Šidlauskas. In *anykstenai.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.anykstenai.lt/asmens/asm.php?id=996>>.

⁹⁴ ČIBURAITĖ, Jūratė. Užupio respublikos teatras. *Kultūros aktualijos*. 2002 Nr.1.

⁹⁵ Užupio dramos teatras – jaunas režisūrinis teatras Lietuvoje. In *uzupioteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uzupioteatras.lt/re382isieri371-darbai.html>>.

repertuaras nėra varžomas nei žanriniu, nei teminiu požiūriu, o pagrindiniu kriterijumi tampa profesionalumo siekimas ir ryšio su publika palaikymas.

Taigi, Lietuvos tautiniu atgimimas buvo tam tikras lūžio momentas ir Lietuvos teatrui, kai pradėjo irti valstybinių teatrų monopolija, kuri ilgą laiką buvo suvokiama kaip vienintelis scenos raiškos būdas.⁹⁶ Nepriklausomybė prasidėjęs įkvepiantis ir turiningas laikotarpis pasižymėjo ne tik stipria jaunąja karta, bet ir nauju vidurinėsios kartos teatralų mastymu, kurie traukėsi iš Valstybinių teatrų nepripažindami jų politikos ir norėdami plėtoti savo teatrinės idėjas. Menininkai, įkurdami teatrus, siekė suburti tam tikrą netradicinių idėjų ištroškusių ir pažinimui atvirą bendruomenę. Naujų formų paieška ir dėl savo specifikos tradicinei scenai netinkamų spektaklių kūrimas taip pat buvo priežastis burti savus, nepriklausomus teatrus. Dauguma aptariamų laikotarpiu įsikūrusių teatrų veikia iki šiol, o pagrindine priežastimi, kodėl kelios trupės nutraukė veiklą, buvo įvardinami finansiniai sunkumai. Svarbu pabrėžti ir tai, jog aktyvų teatrų kūrimą prislopino ne tik finansavimo problemos, bet ir tai, jog alternatyvų teatrą kūrę menininkai buvo pakviesti arba savo iniciatyva sugrįžo dirbti į oficialius teatrus.⁹⁷

⁹⁶ STANKUTĖ, Aurelija. Menų spaustuvėje - diskusijos apie scenos menų dvidešimtmetį. In *eia.libis.lt* [interaktyvus]. 2010, spalio 22 d.[žiūrėta 2014 m. gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20101031190214/http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3303&kas=spaudai&st_id=17156>.

⁹⁷ JAUNIŠKIS, Vaidas. Romantika baltomis apykaklėmis. In *Pažymėtos teritorijos*. Vilnius. 2005. p. 216.

4. NEVALSTYBINIŲ TEATRŲ KŪRIMASIS: II ETAPAS 2000-2014 M.

Tęsiant Lietuvos nevalstybinių teatrų žemėlapio kūrimą, šioje darbo dalyje bus analizuojami antrajame nevalstybinių teatrų kūrimosi etape (2000-2014 m.) įkurti teatrai. Chronologine tvarka aptarus šio etapo teatrų kūrimosi ir veiklos ypatumus, bus siekiama išskirti bendruosius antrojo etapo teatrų bendruosius bruožus.

Naujas tūkstantmetis nevalstybinių teatrų veikloje buvo pradėtas **Didžiojo Vilniaus teatro** įkūrimu 2000 m. Šis Audriaus Nako įkurtas teatras save vadino nevalstybiniu, priklausomu, šiuolaikinio ir nešiuolaikinio meno projektus kuriančiu pseudoaristokratinio teatru.⁹⁸ Pasak teatro steigėjo, šis teatras, kaip ir visi privatūs teatrai, buvo įkurtas iš kylančio nepasitenkinimo valstybiniais teatrais.⁹⁹ Didysis Vilniaus teatras teigė bandysiantis derinti skirtingas meno formas ir taip formuoti naują požiūrį į jas – taip buvo pradėta „DVT“ klubo veikla, kuri apjungė progresyvius įvairių sričių menininkus – aktorius, dailininkus, muzikantus, didžėjus bei kitų pop ir „rimtosios“ kultūros sričių atstovus.¹⁰⁰ Kaip pramogų organizatoriaus funkciją atliekanti organizacija, Didysis Vilniaus teatras nusprendė neapsiriboti tik spektaklių statymu, tad integruodamas teatro ir verslo pasaulį teatras praplėtė savo paslaugų sferą ir siūlo ryšių su žiniasklaida, produktų ar paslaugų pristatymo ir reklamos paslaugas.¹⁰¹

2001 m. Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje studijas baigęs Vlado Bagdono aktorinio meistriškumo kursas, norėdamas tęsti studijų metu pradėtą veiklą, įkūrė teatrą „**Terra Bella**“. Veiklos pradžioje teatras sėkmingai gastroliavo po Lietuvą ir rodė savo diplominius spektaklius. Vėliau buvo nuspręsta šalia teatro įsteigti meninio ugdymo studiją vaikams ir jaunimui. Po metų „Terra Bella“ nutraukė teatrinę veiklą, tačiau šio pavadinimo teatro studija veikia iki šiol.¹⁰²

⁹⁸ Prasideda naujasis Didžiojo Vilniaus teatro sezonas. In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2003, kovo 22 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/prasideda-naujasis-didziojo-vilniaus-teatro-sezonas.d?id=2081646#ixzz3KwGO5Gza> >.

⁹⁹ JAUNIŠKIS, Vaidas. Didysis teatras prieš mažųjų papročius. *Kauno diena*. 2002 balandžio 20.

¹⁰⁰ Prasideda naujasis Didžiojo Vilniaus teatro sezonas. In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2003, kovo 22 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/prasideda-naujasis-didziojo-vilniaus-teatro-sezonas.d?id=2081646#ixzz3KwGO5Gza> >.

¹⁰¹ Kultūra. In *dvt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.dvt.lt/kultura/> >.

¹⁰² Terra Bella. In *asfaltovaiikai.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: < <http://asfaltovaiikai.lt/vilnius/bureliai/menine-raiska-ir-kuryba/teatras/terra-bella/193> >.

Nuo 2002 m. veikusi teatro agentūra „**Baltic music**“ po septynerių metų teatrinės veiklos 2009 m. tapo „**Idioteatru**“.¹⁰³ Daug gastroliuojantis po Lietuvą, kuriant spektaklius bendradarbiaujantis su kitais nepriklausomais teatrais, „Idioteatras“ kuria nesudėtingo turinio spektaklius.¹⁰⁴

2003 m. režisierius ir dramaturgas Cezaris Graužinis įkūrė nevalstybinį profesionalų teatrą „**cezario grupė**“, kurio kūrybinę komandą sudaro C. Graužinio studentai.¹⁰⁵ Pasak režisieriaus, idėja suburti pastovią teatro trupę kilo sulaukus teigiamų atsiliepimų apie aktorinio meistriškumo magistrantų diplominį darbą „Arabiška naktis“, kuris išaugo studentiško spektaklio ribas ir galėjo atrasti savo žiūrovus. Tam, kad publika juos įsimintų, o patys aktoriai neprarastų tarpusavio supratimo, buvo įkurtas teatras.¹⁰⁶ Čia kuriami spektakliai išsiskiria iš Lietuvos scenos menų panoramos ne tik stilistika, „važduotės teatro“ galimybių tyrinėjimu, bet ir ryškiai išreikšta asmenine kūrėjų pozicija.¹⁰⁷ Teatro trupę sudaro nekintanti penkių aktorių komanda, o prie repertuaro kūrimo prisideda ir pavieniai režisieriai.

Vienintelį Lietuvoje objektų teatrą „**Stalo teatras**“ 2004 m. įkūrė aktorė, režisierė ir dailininkė Saulė Degutytė. Šio teatro spektakliuose skamba gyvai atliekama muzika, o autentiškas ryšys su žiūrovais ieškomas naudojant lėlių teatro meninę kalbą.¹⁰⁸

Į neįprastą namų erdvę Vilniuje, kurioje telpa iki 23-jų žiūrovų, nuo 2004 m. kvietė intymusis teatras „**Ramūno ateljė**“, įkurtas aktoriaus ir režisieriaus Ramūno Abukevičiaus. Prie šio teatro veiklos prisidėjo laisvai samdomi aktoriai, o iš 11 šiame teatre sukurtų spektaklių, tik du buvo režisuoti ne R. Abukevičiaus. Vaidindami netradicinėje erdvėje, aktoriai kuria artimą santykį su publika, nesislepia nuo jų. Aktorinio meno laboratorija tapusiam teatre gimstantys spektakliai nuolat kito, o jų eigą kontroliavo žiūrovų emocijos.¹⁰⁹ 2013-iais buvo paskutinis „Ramūno ateljė“ sezonas. Pasak R. Abukevičiaus, šio

¹⁰³ „Urvinio žmogaus“ kūrėjai sukūrė naują „Idioteatrą“. In *15min.lt* [interaktyvus]. 2009, lapkričio 27 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/kultura/renginiai/urvinio-zmogaus-kurejai-sukure-nauja-idioteatra-29-73184>>.

¹⁰⁴ Ten pat.

¹⁰⁵ BALEVIČIŪTĖ, Ramune. Jaunasis teatras: tendencijos ir problemos. In *lteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lteatras.lt/lt/2006-2007/tema>>.

¹⁰⁶ Naujieji teatro talentai subūrė "Cezario grupę". In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2003, rugpjūčio 9 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/naujieji-teatro-talentai-subure-cezario-grupe.d?id=2705270>>.

¹⁰⁷ Apie teatrą. In *cezariogrupe.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cezariogrupe.lt/lt/apie-teatra>>.

¹⁰⁸ Apie teatrą. In *staloteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.staloteatras.lt/#apie-teatra-ir-trupe/>>.

¹⁰⁹ Teatras „Ramūno ateljė“. In *teatrai.lt* [interaktyvus]. 2012, spalio 4 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teatrai.lt/teatras-ramuno-atelje.html>>.

teatro idėja išsėmė save, todėl jam, kaip režisieriui, prireikė kitokios erdvės ir kitokio veiksmo susigalvojimo.¹¹⁰

Daug veiklų jungiančio teatro pavyzdys – aktorius ir režisierius Sigučio Jačeno 2004 m. įsteigta viešoji įstaiga **Vieno aktorius teatras**. Sėkmingai veikianti įstaiga rengia radijo laidas meno temomis, užsiima aktorių balsus įamžinančių kompaktinių diskų leidyba, organizuoja skaitymo skatinimo ir muzikinius-literatūrinius renginius bei kuria spektaklius vaikams ir suaugusiems.¹¹¹ Teatre spektaklius stato S. Jačenas, vaidmenis taip pat kuria jis arba nepriklausomi aktoriai.

Vilniuje nuo gaisro nukentėjusiuose rūmuose ant Tauro kalno 2005 m. pradžioje duris atvėrė naujas „**Teatras ant Tauro kalno**“.¹¹² Gastrolėmis po Lietuvą Tomo Makaro režisuotu spektakliu „Paryžius, Paryžius“ veiklą pradėjęs teatras daugiau spektaklių nepastatė.¹¹³

Sėkmingą receptą, kaip puoselėti kūrybinius ieškojimus ir kartu ugdyti savo publiką, rado režisierius ir pedagogo Aido Giniočio studentų aktorių grupė, pasivadynusi **teatru-laboratorija „Atviras ratas“** ir savo veiklą pradėjusi 2006 m.¹¹⁴ Studijų Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje metu aktoriai subrandino teatro jaunimui viziją – debiutiniame savo spektaklyje „Atviras ratas“ teigė, jog kūrėjams rūpi kontakto su žiūrovais mezgimas ir palaikymas. Tai ir tapo nauju ir netikėtu šio teatro bruožu.¹¹⁵ Spektaklius vaikams, paaugliams ir suaugusiems kuriančio teatro medžiaga neretai tampa trupės narių sukurtos pjesės, o spektaklius režisuoti taip pat imasi patys aktoriai arba jų pedagogas A. Giniotis. „Atviro rato“ spektakliai dažnai remiasi improvizacija, žaidimais su žiūrovais bei muzikiniu išpildymu. Tiesa, ši teatro laboratorija yra uždara bendruomenė – spektakliuose vaidina „Atviro rato“, „Keistuolių“ aktoriai arba A. Giniočio studentai. Kitų pedagogų mokiniai prie šio teatro veiklos nepriideda.¹¹⁶

¹¹⁰ DAČKUTĖ, Karolina. Paskutinio sezono interviu, su aktoriumi ir režisieriumi Ramūnu Abukevičiumi. In *ramuno-atelje.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ramuno-atelje.lt/index.php/teatras-qramuno-ateljeq>>.

¹¹¹ Vieno aktorius teatras. In *sukasiplanetos.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sukasiplanetos.net/atskiri/teatras.htm>>.

¹¹² Teatras ant Tauro kalno kviečia į Paryžių. In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2005, sausio 18 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/teatras-ant-tauro-kalno-kviecia-i-paryziu.d?id=5854121>>.

¹¹³ JANKŪNAITĖ, Vitalija. Teatras į Klaipėdą atveš Paryžių. In *klaipeda.diena.lt* [interaktyvus]. 2005, vasario 18 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://klaipeda.diena.lt/naujienos/laisvalaikis-ir-kultura/kultura/teatras-i-klaipeda-atves-paryziu-594655/?puslapis=9#.VI63aiUes8>>.

¹¹⁴ BALEVIČIŪTĖ, Ramune. Jaunasis teatras: tendencijos ir problemos. In *lteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lteatras.lt/lt/2006-2007/tema>>.

¹¹⁵ Jaunas teatras. „Atviras ratas“. In *bernardinai.lt* [interaktyvus]. 2014, balandžio 10 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/tv/laidu-ciklas/teatras>>.

¹¹⁶ STEIBLYTĖ, Kristina. Saugus jauno teatro kelias. In *kjt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kjt.lt/lt/news/saugus-jauno-teatro-kelias/>>.

2007 m. Šiaulių dramos teatro aktorius Juozas Žibūda įkūrė **Šiaulių estrados teatrą**, kuriame vaidino Šiaulių universiteto Menų fakulteto Teatro katedros absolventai, įgiję aktorius specialybę.¹¹⁷ Šūkiu „mes tokie ir mes ateiname“ besivadovavusi teatro komanda per pirmuosius trejus veiklos metus pristatė dešimt premjerinių spektaklių ir užsimojo tapti repertuariniu teatru.¹¹⁸ Jaunimo auditoriją pritraukęs teatras kvietė į susitikimus Šiaulių universiteto Mokomajame teatre, rengė programas Šiaulių miesto šventėms ir organizavo renginius, skirtus Šiaurės Lietuvos šviesuolių pagerbimui. Vis dėlto ketvirtojo sezono viduryje teatrą paliko visa devynių aktorių trupė, tokį sprendimą motyvuodama prastomis darbo ir kūrybos sąlygomis. Nors teatro vadovas J. Žibūda teigė, kad subūrus naują komandą darbas teatre ir toliau vyks, tačiau nuo 2011 m. teatras veiklos nebevykdo.

Savitą teatro viziją, kurią stengiasi įgyvendinti pasitelkdamas originalų repertuarą ir panašios pasaulėžiūros aktorių trupę, 2007 m. įgyvendinti bandė režisierius Gintaras Varnas, kartu su tuometiniais savo studentais įkūręs teatrą „**Utopia**“.¹¹⁹ Drauge su būsimaisiais aktoriais, teatro veiklos pradžioje G. Varnas ėmė gilintis į jauną žmogų ir santykius su jį supančiu pasauliu – režisierius pats rašė pjeses, kurios tapdavo spektakliais. Vėlesniais veiklos metais, teatro spektakliai buvo koprodusuojami Valstybinių teatrų. „Utopia“ spektakliuose vaidino ne tik G. Varno mokiniai – neretai dideliems pastatymams buvo kviečiami ir nepriklausomi aktoriai. Nors nuo 2013 m. teatro „Utopia“ veikla nėra aktyvi, po šio teatro vėliava savo spektaklius rodo G. Varno režisūros studentai.

2008 m. buvo įkurtas teatras „**Laimingi žmonės**“, vienijantis pozityvios ir profesionalios kūrybinės jėgos bendraminčių komandą.¹²⁰ Kurdamas įvairių meno sričių ir socialinius projektus, teatras vienija nepriklausomus bei kituose teatruose nuolatos dirbančius aktorius bei režisierius. Teatro veikla nėra nuosekli, o spektaklių skaičius auga neženkiai. „Laimingi žmonės“ spektaklius kuria ir vaikams, ir suaugusiems.

Išėjusi iš Rusų dramos teatro, jo buvusi direktorė Tatjana Rinkevičienė 2009 m. įkūrė savo vardo teatrą – **Tatjanos Rinkevičienės rusų teatras**. Iš pradžių teatre buvo ketinama statyti klasikinės rusų ir lietuvių pjeses, tačiau pradėjus veiklą teatro idėja pasikeitė

¹¹⁷ SIREIKIENĖ, Aldona. Besikuriančio teatro užmojai: kaimui – lietuviška kultūra. In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2011, sausio 15 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/besikuriancio-teatro-uzmojai-kaimui-lietuviska-kultura.d?id=40837391>>.

¹¹⁸ URBONAVIČIŪTĖ, Romualda. Šiaulių estrados teatras pretenduoja tapti repertuariniu teatru. In *snaujienos.lt* [interaktyvus]. 2010, rugsėjo 3 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.snaujienos.lt/naujienos/miesto-gyvenimas/7642-iauli-estrados-teatras-pretenduoja-tapti-repertuariniu-teatru->>.

¹¹⁹ JEVSEJEVAS, Andrius. Jaunieji utopistai. In *lteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lteatras.lt/lt/2007-2008/tema/62-dekalogas>>.

¹²⁰ Apie mus. In *laimingizmones.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.laimingizmones.lt/mes-10>>.

ir dabar čia gimsta spektakliai apie ypatingus, neseniai iš gyvenimo išėjusius rusų kultūros žmones.¹²¹ Pasak teatro įkūrėjos, šis teatras nėra modernaus ar šiuolaikinio teatro oazė ir jo žiūrovai – populistinių ir vienkartinų produktų vengiančios asmenybės.¹²² Per penkerius metus šešias premjeras pristatęs teatras spektaklius kuria rusų kalba, o teatro veikla yra remiama Rusijos ir Lietuvos privačių investuotojų.¹²³

2009 m. „Laisvąjį teatrą“ įsteigę režisierius Nerijus Gedminas ir jo mokiniai Valdas Vyšniauskas bei Milginta Palubinskaitė savo veikla tikisi pagyvinti Klaipėdos kultūrinį gyvenimą aktualios ir „nepatogios“ tematikos spektakliais, teatro akcijomis ir edukaciniais projektais.¹²⁴ Šio teatro veikla nėra pastovi, o po teatro vardu kuriamuose spektakliuose vaidina ne tik profesionalai, bet ir N. Gedmino teatro studijų moksleiviai. Pasak M. Palubinskaitės, vienas „Laisvojo teatro“ tikslų – sukurti erdvę jauniems menininkams, kurioje jie galėtų save parodyti.¹²⁵ Dėl to šis teatras yra skirtas paaugliams ir kalba apie jiems suprantamas problemas.

Tais pačiais metais veiklą pradėjo vienintelis profesionalus improvizacijos teatras Lietuvoje „**Kitas kampas**“. Teatro idėja perimta iš televizijos projekto „Pagauk kampą“, kuriame žiūrovai aktoriams sukurdavo aplinkybes, į kurias atsižvelgus buvo kuriama improvizuota scena. Pasak teatro įkūrėjo aktoriaus ir režisieriaus Andriaus Žebrausko, šio teatro tikslas ateityje ne tik improvizuotai suvaidinti atskirus etiudus, bet iš vieno žiūrovo pasakyto žodžio sukurti tokį spektaklį, kurį publika laikytų surežisuotu – trupės tikslas taip įtikinamai suimprovizuoti kelių veiksmų spektaklį, kad žiūrovas negalėtų patikėti, jog tai – improvizacija.¹²⁶ Šiuo metu teatro trupė rengia valandos trukmės improvizacijos spektaklius, kuriuos apibūdina kaip humoro dozės vakaru. Šalia teatro veikia ir to paties vardo

¹²¹ DOVIDAVIČIENĖ, Snieguolė. Muzikė Rinkevičienė per senus Naujusius šventė savo viešbučio įkurtuves. In *alfa.lt* [interaktyvus]. 2014, sausio 14 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/15262697/muzike-rinkeviciene-per-senus-naujuosius-svente-savo-viesbučio-ikurtuves?p=1>

¹²² Buvusi Rusų dramos teatro direktorė atidaro savo teatrą. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2008, lapkričio 11 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://kultura.lrytas.lt/-12264194271226222976-buvusi-rus%C5%B3-dramos-teatro-direktor%C4%97-atidaro-savo-teatr%C4%85.htm>.

¹²³ ZVERKO, Natalija. T. Rinkevičienė įsteigė savo vardo teatrą. In [interaktyvus]. 2009, spalio 16 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: [delfi.lt http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/trinkeviciene-isteige-savo-var-do-teatra.d?id=24777435](http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/trinkeviciene-isteige-savo-var-do-teatra.d?id=24777435).

¹²⁴ LEBEDEVA, Valerija. Griuvėsiuose gimsta nauji Klaipėdos teatrai. In *ve.lt* [interaktyvus]. 2010, sausio 8 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ve.lt/naujienos/kultura/kulturos-naujienos/griuvėsiuose-gimsta-nauji-klaipėdos-teatrai-65001/>.

¹²⁵ LANSKORONSKYTĖ, Vaiva. Milginta Palubinskaitė: „Teatras visų pirma yra žmogus“. In *bernardinai.lt* [interaktyvus]. 2014, gruodžio 5 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-12-05-milginta-palubinskaite-teatras-visu-pirma-yra-zmogus/124995>.

¹²⁶ BAČELYTĖ, Ingrida. A. Žebrauskas dalinasi vitaminą C gaminančio teatro paslaptimis. In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2010, sausio 26 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/zebrauskas-dalinasi-vitamina-c-gaminancio-teatro-paslaptimis.d?id=28231363>.

improvizacijos mokykla, kurioje „Kito kampo“ aktoriai moko atsipalaiduoti, sumažinti auditorijos baimę ir išlaisvina kūrybiškumą.

Be improvizacijos teatro, 2009 m. Lietuvoje atsirado dar vienas naujas teatro reiškiny. Tai – **teatro judėjimas „No Theatre“**, kuris įkurtas G. Varno studentų iniciatyva. Veiklą pradėjusi trupė teigė, jog sunkėjanti finansinė bei dvasinė padėtis šalyje lemia teatro merdėjimą bei salių tuštėjimo metą, todėl aktoriai sugalvojo pasiūlyti tam alternatyvą ir patys išėjo į gatves, teatrus bei žmonių namus, pažinti, rasti ir bandyti suprasti šių dienų teatro žiūrovą bei užmegzti ryšį su juo.¹²⁷ Judėjimo idėjinis vadovas, režisierius ir muzikantas Vidas Bareikis teigė, jog per trejus veiklos metus „No Theatre“ kūrėjai suprato, kaip jie turi veikti ir kokią vietą užimti teatre. Įvykus kūrybiniam lūžiui pasikeitė ir trupės dėmesio ratas – pradėję nuo teatro teatre ir teatralizuotų pasirodymų gatvėse, spektakliuose kėlę teatro, meno ir visuomenės problemas, dabartinėje kūryboje „No Theatre“ aktoriai domisi žmogaus egzistencija.¹²⁸ Menininkai teigia, jog kiekviename spektaklyje jie skatina žiūrovą į nemalonias kasdieniškąs situacijas žiūrėti kitaip, ieškoti naujų problemų sprendimo būdų. Kuriantys netradicinį teatrą ir dažnai pabrėžiantys, jog teatras jiems tėra žaidimas, „No Theatre“ aktoriai teigia, jog žiūrovui teatro nebeužtenka tik kaip meno.¹²⁹ Lietuvos teatro kontekste judėjimo „No Theatre“ trupė yra laikomi provokatoriais, teatro chuliganais, kuriančiais gyvą, savitą, jauną teatrą, kuris subūrė bendraminčių bendruomenę ir žaisdamas kelia sau svarbius bei aktualius klausimus.

2009 m. savo veiklą pradėjo ir pedagogų Vlodo Bagdono, Sauliaus Bareikio bei Cezario Graužinio rengti aktoriai-renginių vedėjai, savo trupę pavadinę „**trupė liūdi**“. Šis aktorių kolektyvas, turėjęs ambicijų tapti teatru, yra tiesiogiai susijęs su populiaria muzikine grupe „Liūdni Slibinai“, kurios nariai yra ir „trupės liūdi“ aktoriai.¹³⁰ Autoironiška muzikantų pozicija, teigianti, kad reikia žmonėms nešti šviesą liūdesio pavidalu, tampa ir „trupės liūdi“ moto.¹³¹ Tiesa, trupės nariai nekalba apie savo kūrybinius ieškojimus ar tikruosius veiklos pradėjimo motyvus – visas jų prisistatymas tėra liūdesio idėjos plėtojimas. „trupės liūdi“

¹²⁷No Theatre. In *lteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lteatras.lt/lt/2008-2009/neformatas/93-no-theatre>>.

¹²⁸PATAČKAITĖ, Agnė. V. Bareikis: nenoriu, kad teatras taptų relikvija. In *iq.lt* [interaktyvus]. 2013, rugsėjo 20 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://iq.lt/kultura/v-bareikis-nenoriu-kad-teatras-taptu-relikvija/>>.

¹²⁹Alchemija XL. Teatro judėjimas. In *alchemija.tv* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.alchemija.tv/index.php/alchemija1/alchemija-xl-teatro-judjimas/>>.

¹³⁰Trupė liūdi. In *teatrai.lt* [interaktyvus]. 2010, spalio 18 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teatrai.lt/trupe-liudi.html>>.

¹³¹IVANOVA, Viktorija. „Trupė liūdi“: talentingi, jauni ir negražūs. In *eia.libis.lt* [interaktyvus]. 2011, rugpjūčio 8 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20110808070750/http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3262&kas=straipnis&st_id=15718>.

repertuarą kūrė trupės aktoriai bei jų pedagogai. Pasibaigus 2013 m. teatro sezonui, „trupė liūdi“ veiklos nebevykdė.

Norėdami sau sukurti saugią teritoriją, kurioje galėtų eksperimentuoti ir, svarbiausia, nebijotų klysti, režisieriai Rūta Bunikytė ir Vaidas Kvedaras 2010 m. Klaipėdoje įkūrė alternatyvą tradiciniam scenos menui siūlantį „**Memelio**“ teatrą.¹³² Tai – projektinis teatras, kurio komanda nuolat keičiasi bei kuriame nėra nustatytų veiklos rėmų ir yra skatinamas tarpdisciplininis bendradarbiavimas.¹³³ Šio teatro spektakliai – vienkartiniai įvykiai.

Dar vienas stipraus režisieriaus įkvėptos bendraminčių komandos įkurto teatro pavyzdys yra 2010 m. aktoriaus, režisieriaus ir pedagogo Valentino Masalskio ir jo Vilniaus kolegijos Menų fakulteto pramoginio scenos meno studentų teatras „**trupė p.s.**“. Pasak trupės narių, teatrą įkurti buvo nuspręsta supratus, kad išlikus kartu, bus lengviau atrasti savo nišą.¹³⁴ Pabaigę studijas, 2011 m., aktoriai kartus su V. Masalskiu atvyko studijuoti į Klaipėdos universitetą, kur jiems buvo suteiktas bakalauro laipsnis ir sukurtos sąlygos kloti pagrindus būsimajam teatrui. 2012 m. „trupė p.s.“ pripažinta scenos meno teatru, dėl ko vėliau tais pačiais metais buvo įkurtas **Klaipėdos jaunimo teatras**, pasipildęs Klaipėdos universiteto aktorinio meistriškumo studentais.¹³⁵ Pasak V. Masalskio, šis teatras formuojasi dviem srovėm – muzikavimu, dainavimu, judesiu, ritmu, spektakliais be teksto ir lietuviška dramaturgija. Jauną žiūrovą pritraukti norintis teatras nori kalbėti esamuoju laiku tam, kad būtų išlaikytas ryšys tarp žiūrovo, aktoriaus ir dramaturgo.¹³⁶ Pagrindinė Klaipėdos jaunimo teatro idėja nekito nuo „trupės p.s.“ įkūrimo. Svarbiausia – gyvo teatro kūrimas, kuris būtų paremtas ne tekstu, o veiksmu. Šios trupės aktoriai patys kuria teatrą tiesiogine to žodžio prasme – patys ieško finansavimo galimybių, kuria scenografiją ir kostiumus, rūpinasi scenos apšvietimu ir spektaklio įgarsinimu.¹³⁷

¹³² Memelio teatro eksperimentas scenoje sujungs madą, šokį ir dramą. In *klaipeda.diena.lt* [interaktyvus]. 2012, lapkričio 15 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://klaipeda.diena.lt/naujienos/kultura/memelio-teatro-eksperimentas-scenoje-sujungs-mada-soki-ir-drama-208533#.VINZkzGUES8>>.

¹³³ ŽIEMYTĖ, Ivona. Rūta Bunikytė: „Nenorėčiau būti vien teatro afiša“. In *ve.lt* [interaktyvus]. 2012, lapkričio 23 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ve.lt/naujienos/visuomene/zmones/ruta-bunikyte-nenoreciau-buti-vien-teatro-afisa/>>.

¹³⁴ NASTARAVIČIUS, Mindaugas. Teatras, į kurį atėjome. In *15min.lt* [interaktyvus]. 2011, kovo 25 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/kultura/teatras/teatras-i-kuri-atejome-283-143184>>.

¹³⁵ Apie mus. In *kjt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kjt.lt/lt/left/apie-mus/istorija/>>.

¹³⁶ ŽIEMYTĖ, Ivona. V. Masalskis: "Klaipėdoje trūksta estetiškos erdvės". In *kjt.lt* [interaktyvus]. 2013, vasario 8 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kjt.lt/lt/news/v-masalskis-klaipedoje-truksta-estetines-erdves/>>.

¹³⁷ ANCEVIČĖ, Milda. Valentinas Masalskis: „Dabar mano užduotis būti Mokytoju“ In *gargzdai.lt* [interaktyvus]. 2011, lapkričio 16 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą:

Iš naujo pažinti pantomimos meną nuo 2010 m. kviečia nepriklausoma jaunų aktorių trupė „**Degam**“. Pirmas ir vienintelis Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje pantomimą baigęs aktorių kursas, kuriam vadovavo režisierius Juozas Javaitis, dar studijų metu pamatė, kad jų statomi spektakliai yra teigiamai vertinami tarptautiniuose festivaliuose. Supratę, kad dramos ir pantomimos spektaklių jungimas gali būti jų sėkmės raktu, aktoriai paskutiniaisiais studijų metais pradėjo kurti naujo teatro „Degam“ repertuarą.¹³⁸ Trupė spektaklius kuria vaikams ir suaugusiems, o nepriklausomo teatro statusas, anot jų, suteikia galimybę kurti savitą teatro kalbą, atvirą ir individualų kelią į žiūrovo širdį ir sąmoningumą.¹³⁹ „Degam“ spektaklius kuria buvę aktorių pedagogai, kviestiniai režisieriai bei patys aktoriai.

2010 m. aktorė ir režisierė Eglė Tulevičiūtė įkūrė meno projektų studiją „**Meno ekspansija**“, kurios pagrindinė veikla – spektaklių kūrimas.¹⁴⁰ Pastovios veiklos nevykdanti studija kiekvienam spektakliui surenka naują kūrybinę komandą.

Dalis populiaraus televizijos serialo „Naisių vasara“ aktorių nuo 2011 m. priklauso **Naisių vasaros teatrui**. Verslininko ir politiko Ramūno Karbauskio įkurtas ir finansiškai remiamo teatro misija – skleisti tautiškumą per lietuvių autorių bei dramaturgų kūrinius.¹⁴¹ Teatro komanda aktyviai gastroliauja Lietuvoje, o už rodomus spektaklius iš žiūrovų mokesčio neima, nes teatro įkūrėjas ir mecenatas nori suteikti galimybę kuo didesniai skaičiui žmonių patirti profesionalių aktorių kuriamą teatro džiaugsmą. Teatro repertuarą sudaro spektakliai vaikams ir suaugusiems bei muzikiniai poezijos vakarai.

Tais pačiais metais Jono Vaitkaus vadovaujamo aktorinio meistriškumo studentai, baigdami bakalauro studijas, pradėjo veiklą „**Grupė 36**“ vardu. Publikai prisistatę penkiais baigiamaisiais bakalauro studijų spektakliais¹⁴², aktoriai daugiau premjerų nesukūrė, o magistro laipsnio siekti nusprendę „Grupės 36“ aktoriai metus rengė pavienes gastroles po Lietuvą, kol dar nebaigus magistrantūros studijų veiklos kaip „Grupė 36“ nebetęsė.

<<http://www.kjt.lt/lt/news/v-masalskis-klaipedoje-truksta-estetines-erdves/>>. <http://www.gargzdai.lt/valentinas-masalskis-dabar-mano-uzduotis-buti-mokytoju/>>.

¹³⁸ SINICAITĖ, Viktorija. „Degam“ aktoriai pratinasi liepsnoti. In *lzinios.lt* [interaktyvus]. 2012, balandžio 27 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lzinios.lt/lzinios/Kultura-ir-pramogos/Degam-aktoriai-pratinasi-liepsnoti>>.

¹³⁹ Apie mus. In *degam.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.degam.lt/apie-mus/>>.

¹⁴⁰ Apie mus. In *menoekspansija.com* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.menoekspansija.com/>>.

¹⁴¹ Apie teatrą. In *naisiuvasara.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.naisiuvasara.lt/teatras/apie-teatra/>>.

¹⁴² ŽIČKYTĖ, Kamilė. „Grupė 36“: tarp Vaitkaus ir...? In *archyvas.7md.lt* [interaktyvus]. 2011, birželio 17 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://archyvas.7md.lt/lt/2011-06-17/teatras/grupe_36_tarp_vaitkaus_ir.html>.

Jaunosios kartos režisierius Tomas Jašinskas 2012 m. Klaipėdoje įkūrė teatrą „**Teorema**“, kurio tikslas – tapti nauju, profesionaliu, nepriklausomu teatru bei kino ir teatro kūrinių prodiusavimo organizacija, kuriančia šiuolaikinio meno tradicijas. Formų ir žanrų įvairove formuoti ir tenkinti visuomenės poreikį profesionaliajam scenos menui siekiantis teatras orientuojasi į šiuolaikinę dramaturgiją.¹⁴³ Šio teatro kūrybinę komandą sudaro tik jo idėjinis vadas T. Jašinskas, o informacija, kuria yra dalinamasi oficialiame „Teoremos“ internetiniame puslapyje, yra susijusi su T. Jašinsko spektakliais, statomais kituose teatruose. Savų spektaklių „Teorema“ neturi.

Meilė klasikinei literatūrai ir tradicinio teatro ilgesys aktorę Reditą Dominaitę 2012 m. paskatino įkurti „**Knygos**“ teatrą. Ji teigia, jog kartu su bendraminčiais siekia literatūrą padaryti vėl „girdima“ – spektakliuose aktorių vaidybos neužgožia įmantri scenografija, kostiumai ar muzikinis fonas.¹⁴⁴ Pirmame plane veikiantys aktoriai ir aukso fondo lietuvių ir pasaulinė literatūra giliųjų meno vertybių išsiilgusią auditoriją kviečia žiūrėti spektaklius netradicinėse, kamerinėse erdvėse. Vis dėlto, šiame teatre stengiamasi paveikti svarbiausiu žmogaus pojūčius – regą, klausą, skonį, lytėjimą ir uoslę¹⁴⁵: pavyzdžiui, specialiai spektakliui yra sukuriami kvėpalai, kurie yra pritaikyti kiekvienai spektaklio scenai ir purškiami pagal veiksmo plėtotę. Per savo veiklos metus, teatras yra sukūręs tris spektaklius, tačiau čia nėra nusistovėjusios teatro trupės.

Tradicinio teatro poreikis įkvėpė 2013 m. Lietuvos muzikos ir teatro akademijos aktorinio meistriškumo magistrantūros studentus kartu su pedagoge Silva Krivickiene įkurti teatrą-studiją „**Theaomai**“.¹⁴⁶ Pasak trupės aktoriaus Pauliaus Markevičiaus, „Theaomai“ buvo įkurtas dar ir dėl to, kad pabaigę studijas, aktoriai galėtų kurti su žmonėmis, kurie dalinasi tomis pačiomis vertybėmis. Anot jo, šio teatro tikslas – turėti įvairiapusių trupės narius, kurie galėtų ne tik vaidinti, bet ir patys parašyti pjesę, režisuoti spektaklį ar sukurti

¹⁴³ Apie teatrą. In *teorema.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teorema.lt/apie-teatr261.html>>.

¹⁴⁴ VALANTINAITĖ, Indrė. „Knygos teatras“ – pasakojantis teatras netradicinėse erdvėse. In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2013, gegužės 5 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/video/pramogos/kultura/knygos-teatras-pasakojantis-teatras-netradicinese-erdvесе.d?id=62878045>>.

¹⁴⁵ RADZEVIČIENĖ, Laisvė. Redita Dominaitė: „Knygos teatras bus labai moteriškas“. In *15min.lt* [interaktyvus]. 2012, gegužės 12 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/zmones/naujiena/interviu/redita-dominaityte-knygos-teatras-bus-labai-moteriskas-672-215578>>.

¹⁴⁶ Vaidybos dėstytojų pasėta kūrybos sėklą studentai augins savarankiškai. In *bernardinai.lt* [interaktyvus]. 2014, balandžio 29 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-04-29-vaidybos-destytoju-paseta-kurybos-sekla-studentai-augins-savarankiskai/117067>>.

spektaklio muziką.¹⁴⁷ Tarptautiniuose teatro festivaliuose aktyviai dalyvaujančios trupės spektakliai remiasi klasikiniiais, dažniausiai rusų klasikų kūriniais. „Theaomai“ galima laikyti uždara bendruomene – dažniausiai spektaklius režisuoja S. Krivickienė, rečiau – trupės aktoriai, o prie trupės aktorių nauji nariai neprisideda.

Norėdami sukurti erdvę prodiuserių ir režisierių nenorintiems klausyti menininkams, 2013 m. aktoriai Juozas Gaižauskas ir Sakalas Uždavinys įkūrė **Vilniaus aktorių teatrą**. Teigdami, jog turi idėjų, kurių negali realizuoti „Domino“ teatre, kuriame aktoriai taip pat dirba, naujojo teatro įkūrėjai teigė, kad teatro repertuare bus spektaklių ir muzikinių pasirodymų.¹⁴⁸ Teatras pristatė vieną premjerą ir aktyviai veikė mažiau nei metus.

Lietuvos muzikos ir teatro akademijos vaidybos ir teatro režisūros 2014 m. bakalauro absolventų scenos apipavidalinimas „Bad Rabbits“, pagal N. Rådström kūrinį, tapo inspiracija alternatyviojo **teatro sindikato „Bad Rabbits“** veiklos pradžia.¹⁴⁹ Režisieriaus Agniaus Jankevičiaus suburti teatralai jau pristatė du spektaklius, kurie buvo sukurti bendradarbiavimo principu – jų renginiuose nėra vieno režisieriaus, pagrindinių ar antraeilų vaidmenų, neapsiribojama konkrečia menine forma.¹⁵⁰ „Bad Rabbits“ nariai tiki alternatyviu teatru, nori griauti sustabarėjusias visuomenės bei teatro normas ir siekia, kad toks teatras taptų visuomenės gyvenimo reiškiniu.

2014 m. režisierius Artūras Areima įkūrė **Artūro Areimos teatrą**, kurio komandos branduolį sudaro ankstesniuose A. Areimos spektakliuose bendradarbiavę kūrėjai bei gambiausi Vytauto Didžiojo universiteto vaidybos kurso studentai.¹⁵¹ Anot su kitais teatrai bendradarbiaujančio režisieriaus A. Areimos, poreikis kurti savo teatrą atsirado iš kūrybinės laisvės troškimo ir noro dirbti pagal savo sukurtą modelį, o ne tą, kuris yra nusistovėjęs

¹⁴⁷ KREGŽDAITĖ, Rasa. Teatras-studija „Theaomai“: jausti žiūrovą, stebėti aplinką, vertinti darbą. In *penki.lt* [interaktyvus]. 2014, liepos 11 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.penki.lt/lt/Teatras-studija-Theaomai-jausti-ziurova-stebeti-aplinka-vertinti-darba.video?id=254054&rid=8206>>.

¹⁴⁸ DIRSĖ, Justina. Aktoriai Juozas Gaižauskas ir Sakalas Uždavinys įkūrė „Vilniaus aktorių teatrą“. In *15min.lt* [interaktyvus]. 2013, vasario 12 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/zmones/naujiena/lietuva/aktoriai-juozas-gaizauskas-ir-sakalas-uzdavynys-ikure-vilniaus-aktoriu-teatra-3-306140>>.

¹⁴⁹ LMTA diplominiai'14: Blogieji. In *menuspaustuve.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.menuspaustuve.lt/lt/renginiai/11781-blogieji>>.

¹⁵⁰ „Blogi triušiai“ apdainuos vienatvę. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2014, lapkričio 10 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kultura.lrytas.lt/meno-pulsas/blogi-triusiai-apdainuos-vienatve.htm>>.

¹⁵¹ „Sirenose“ debiutuoja Artūro Areimos teatras. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2014, spalio 3 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kultura.lrytas.lt/meno-pulsas/sirenose-debiutuoja-arturo-areimos-teatras.htm>>.

kituose teatruose. Jis teigia, jog savo teatro produkcija nebandys įtikti Lietuvos publikai, o dirbs taip, kad jam pačiam būtų įdomu.¹⁵²

Dėl nuolat augančių kūrybinių planų ir vietos jiems realizuoti nebuvimo, 2014 m. rudenį aktorė ir režisierė Agnė Sunklodaitė bei kompozitorius Deividas Gnedinas įkūrė „Labaiteatrą“.¹⁵³ Pasak teatro steigėjų, vienas jų tikslų – stengtis auginti žiūrovą ir kurti spektaklius, skirtus labai konkrečiai amžiaus grupei, o teatro išskirtinumu jie laiko tai, jog spektakliai yra skirti ne tik vaikams, bet ir tėvams ar seneliams.¹⁵⁴ „Labaiteatro“ trupė nėra pastovi – prie skirtingų spektaklių dirba skirtingi aktoriai, tad kol kas nėra nusistovėjusios pastovios darbo komandos. Teatro repertuare jau yra penki spektakliai, tačiau tai nėra premjeros – anksčiau „Keistuolių“ teatre rodyti A. Sunklodaitės spektakliai dabar nuguls po „Labaiteatro“ vėliava.

Taigi, ryškus naujojo tūkstantmečio bruožas – aktorinio meistriškumo studentų steigiami teatrai, kurių bendros veiklos pagrindiniu motyvu tampa noras likti kartu pasibaigus studijų laikotarpiui. Anot tokių teatro bendruomenių, per ketverius ar šešerius studijų metus susiformavo tos pačios kūrybinės vertybės, kurias toliau puoselėti galima tik būnant kartu. Be to, naujų teatrų įkūrėjai teigia, jog valstybiniuose teatruose jie neturėtų „ieškojimų“ galimybės ir negalėtų įgyvendinti savitų idėjų. Kita dalis savo veikla deklaruoja, jog netradicinės formos nebūtų tinkamos valstybinių teatrų scenoms. Kalbant apie vidurinėsios kartos kūrėjus įdomu yra tai, jog aptariamame laikotarpyje teatralai savo teatrus kuria ne tik išėję iš valstybinių teatrų, bet ir palikę nepriklausomus teatrus teigdami, jog čia jiems nesuteikiamos galimybės įgyvendinti savo teatrinių idėjų. Dauguma aptariamų laikotarpiu įsikūrusių teatrų veiklos oficialiai nenutraukia, o tos trupės, kurios pasitraukė iš aktyviai veikiančių teatrų žemėlapio, savo iširimo priežasčių neįvardina.

¹⁵² Su Sirenomis kelią į savo teatrą pradėjo Artūras Areima. In *teatrai.lt* [interaktyvus]. 2014, spalio 6 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.teatrai.lt/su-sirenomis-kelia-i-savo-teatra-pradejo-arturas-areima.html> >.

¹⁵³ MAŽUTAITIENĖ, Ida. „Labaiteatro“ įkūrėja Agnė Sunklodaitė: „Loterijoje nelaimėjome, bet teatrą įkūrėme“. In *15min.lt* [interaktyvus]. 2014, gruodžio 3 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.15min.lt/naujiena/kultura/teatras/labaiteatro-ikureja-agne-sunklodaitė-loterijoje-nelaimėjome-bet-teatra-vis-delta-ikureme-283-470512> >.

¹⁵⁴ KUSKIENĖ, Austėja. „Labaiteatro“ kūrėjai žino, kaip vaiką atvesti į teatrą. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2014, lapkričio 17 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: < <http://kultura.lrytas.lt/scena/labaiteatro-kurejai-zino-kaip-vaika-atvesti-i-teatra.htm> >.

5. NEPRIKLAUSOMŲ TEATRŲ LIETUVOJE FORMAVIMOSI YPATUMAI

Įvertinus tiriamojo laikotarpio teatrų steigimosi priežastis, galima išskirti keturias svarbiausias priežastis, kurios buvo atpažįstamos teatrų kūrimosi procese visu tiriamuoju laikotarpiu. Šiame skyriuje bus aptariamos teatrų steigimo priežasčių grupės. Tiesa, svarbu pabrėžti tai, jog pasitaikė atvejų, kai teatrų veikla buvo užfiksuota publikuotuose repertuaruose, tačiau kituose šaltiniuose apie tokių teatrų veiklą nėra pateikiama pakankamai informacijos, kad juos būtų galima priskirti vienai iš teatrų grupių pagal įsikūrimo priežastis. Tokie teatrai nebuvo įtraukiami į Nevalstybinių teatrų kūrimosi priežasčių (1988-2014 m.) lentelę (2 priedas). Taip pat svarbu įvertinti tai, kad dalis nepriklausomų teatrų turi daugiau nei vienai grupei būdingų požymių. Be to, pasitaikė atvejų, kai teatrų įkūrimo priežastys buvo pavienės ir negalėjo sudaryti atskiros grupės.

5.1. Estetinė ir institucinė alternatyva valstybiniam teatrui

Didžiausią nevalstybinių teatro trupių grupę pagal įsikūrimo priežastis sudaro teatrai, kurie buvo įsteigti siekiant įgyvendinti idėjas, tampančias estetinę ar institucinę alternatyvą valstybiniam teatrui. Būtina išskirti tai, jog ši priežasčių grupė gali būti skirstoma į smulkesnius dėmenis – teatrų įkūrimą dėl valstybinio teatro scenai netinkamų idėjų, siekio vystyti individualią teatro viziją bei nepasitenkinimu valstybinio teatro valdymu.

Ryškus pirmojo nepriklausomų teatrų steigimo etapo bruožas – teatrų įkūrimas dėl spektaklių idėjų netinkamumo valstybinio teatro scenai ar produkcijos techninių savybių, kurių nebūtų galima įgyvendinti teatre. Nors nuo 1985 m. buvo prasidėjęs politinis atšilimas, kai buvo bandoma liberaliomis reformomis keisti visuomenę ir sukurti teisinę TSRS valstybę, cenzūra ir toliau buvo gana aktyvi, nors ir ne tokia agresyvi. Vis dėlto, norint išreikšti nepasitenkinimą santvarka, to tiesiogiai padaryti teatre nebuvo galima, todėl reikėjo įkurti nepriklausomus teatrus. Be to, svarbu pabrėžti, jog tai buvo aktualu paskutiniaisiais metais iki Lietuvos nepriklausomybės atgavimo, kai politiniai klausimai buvo itin opi, tačiau viešai neaptarinėjama problema. Antrojoje teatrų kūrimosi „bangoje“ šis klausimas nebebuvo toks svarbus. Be to, atsiradus žodžio laisvei, valstybinių teatrų scenos tapo atviros įvairaus pobūdžio viešai kritikai. Istorškai žvelgiant, šis pirmojo etapo bruožas siejasi su XIX a. prasidėjusiu nepriklausomų teatrų judėjimu, kai cenzūra skatino kurti alternatyvias teatro

erdves. Skirtumas tik tas, jog XIX a. nevalstybiniai teatrai galėjo veikti atvirai dėl visapusiškai neapgalvoti cenzūros įstatymo. Tuo tarpu Lietuvoje apie tokią veiklą nebuvo galima viešai skelbti ir ji nebuvo legali. Ryškus šio bruožo pavyzdys – G. Varno „Šėpos“ teatras, gebėjęs į sceną perkelti to meto dvasią ir nagrinėti politinius klausimus, apie kuriuos kalbėti valstybinio teatro scenoje būtų buvę neįmanoma. Pasak G. Varno, „Šėpos“ teatras gimė iš noro „kažką daryti“ ir buvo atsakas į tai, kas vyko visų protuose. Teatro produkcijoje nerealistinėmis formomis buvo kalbama apie konkrečius įvykius, o personažais tapdavo realių asmenų prototipai¹⁵⁵. Žinoma, „Šėpos“ teatro kūrėjai niekada nebandė savo kuriamų spektaklių pristatyti valstybinių teatrų scenoje, nes suprato, jog vykstančios revoliucijos ir nepriklausomybės atliepimas nebūtų įmanomas.¹⁵⁶ Kalbant apie spektaklius, kurių techniniai reikalavimai nebūtų įgyvendinami valstybinių teatrų scenoje, svarbu paminėti V. Vaičiūnaitės įkurtą aplinkos teatrą „Miraklis“. Pasak V. Vaičiūnaitės, jei būtų buvusios tinkamos sąlygos, teatro bendruomenė būtų norėjusi kurti spektaklius valstybiniui teatrui, tačiau dėl netradicinės spektaklių scenografijos ir techninio idėjų įgyvendinimo šio teatro kūrėjams scena nebuvo tinkama apskritai, todėl reikėjo ieškoti alternatyvios erdvės. Svarbu paminėti, jog dabar teatro kūrėjams yra suteikiamos sąlygos valstybiniuose teatruose pilnai išnaudoti teatro patalpas ir spektaklius kurti netradicinėse erdvėse. Be to, pasikeitė ir teatrų techninė bazė, leidžianti įgyvendinti masiškas idėjas. Taigi, šio bruožo ypatumus sąlygojo Lietuvos politinės sistemos pokyčiai bei modernėjanti teatrų techninė bazė, kuriems pakitus valstybinių teatrų scenoje buvo suteikiama didesnė kūrybos laisvė.

Kitas ryškus estetiškos alternatyvos valstybiniam teatrui bruožas – nepriklausomo teatro įkūrimas dėl noro vystyti savo individualią teatro viziją ar kurti teatro alternatyvų teatro modelį. Tai abiejuose teatrų steigimosi etapuose dažniausiai pasitaikanti priežastis, kurią įvardijo 24 iš 48 aptariamų teatrų. Šiuos teatrus galima skirstyti dar į kelias grupes. Pirmąją grupę sudarytų teatrai, kurie savo produkcijoje akcentuoja ypatingą ryšį su auditorija. Šiuose teatruose dirbantys menininkai teigia, jog labai svarbu suprasti žiūrovą, kalbėti jam suprantama kalba ir apie tuos dalykus, kurie jam rūpi labiausiai. Šį bruožą iliustruoja teatro judėjimo „No Theatre“ veikla. Nuo pat savo veiklos pradžios „No Theatre“ komanda stengėsi užmegzti ryšį su publika kurdami performansus viešose vietose. Prasidėjus

¹⁵⁵ Gintaras Varnas: „Ko jie ten draskosi, rauda, kenčia?“. In *menufaktura.lt* [interaktyvus]. 2011, gruodžio 7 d. [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.menufaktura.lt/?m=55337&s=64585#gsc.tab=0>>.

¹⁵⁶ KIAUŠAS, Vidmanas. Gintaras Varnas: „aktorius turi būti menininkas, o ne valstybės tarnautojas“. In *berndarinai.lt* [interaktyvus]. 2010, gruodžio 15 d. [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.berndarinai.lt/straipsnis/2010-12-15-gintaras-varnas-aktorius-turi-buti-menininkas-o-ne-valstybes-tarnautojas/54726>>.

aktyviai teatrinei veiklai ir sulaukus auditorijos susidomėjimo, šio teatrinio judėjimo komanda, atsižvelgusi į kuriamos produkcijos pobūdį, kūrė pašalinius projektus, kurie ne tik kėlė susidomėjimą spektaklio premjera, bet ir kitaip prusino žiūrovą. Pavyzdžiui, laukiant spektaklio „Telefonų knyga“ premjeros, kuriame buvo nagrinėjama kūrybos tema, „No Theatre“ pradėjo Teatro klubo veiklą, kuriame įvairių meno sričių specialistai aptardavo meno srovių bruožus.¹⁵⁷ Neskaitant to, jog spektakliuose stengiamasi neatsiriboti nuo žiūrovo ir jį įtraukti į veiksmą, pasitaikydavo atveju, kai žiūrovai buvo kviečiami tiesiogiai prisidėti prie spektaklio kūrimo. Pavyzdžiui, kuriant spektaklį „Kovos klubas“ buvo prašoma žiūrovų atiduoti tam tikrus daiktus, vėliau panaudotus spektaklyje, o vaikinai ir vyrai buvo kviečiami prisidėti prie spektaklyje aktyviai veikiančios kosmoso beždžionių armijos.¹⁵⁸ Tokie „No Theatre“ komunikacijos su auditorija būdai – neįprasti ir patrauklūs žiūrovui, skatinantys ne tik sekti spektaklio kūrimo procesą, bet ir aktyviai domėtis jo kontekstu. Be to, taip yra sukuriamas ryšys su auditorija, kuris vėliau leidžia atliepti jai svarbius gyvenimo aspektus. Kita grupė – tai teatrai, kurie ieško netradicinių raiškos būdų. Naudodami skirtingas vaidybos technikas, pristatydami naują dramaturgiją, išnaudodami netikėtas erdves ar jungdami įvairias meno rūšis, šie teatrai kuria unikalią produkciją. Plataus meninio profilio sindikatas „Bad Rabbits“ yra būtent tokio teatro pavyzdys. Gatvės spektaklius kuriantis bei savo produkciją netradicinėse erdvėse pristatanti menininkų grupė save vadina partizanine opozicija teatro reiškiniams.¹⁵⁹ Peržengdami teatro ribą „Bad Rabbits“ kuria politinį teatrą, orientuotą į visuomenės pokyčius, skatinančius žiūrovų nestereotipinį mąstymą, sąmoningumą ir norą veikti.¹⁶⁰ Netikėtas meninio sindikato sprendimas – noras veiklą vykdyti anonimiškai, plačiai neeskaluojant komandos narių pavardžių. Kitas pavyzdys – improvizacijos teatras „Kitas kampas“. Turėdamas aiškia ir išskirtinę viziją, koku teatru nori būti, šis teatras kurdamas tik jam būdingus improvizacijos spektaklius sėkmingai vykdo nepriklausomą veiklą. Šis teatras neturi analogų Lietuvoje, jo komanda beveik nekinta, o žiūrovai palankiai priima visus „Kito kampo“ projektus. Dar viena individualios teatro vizijos kūrimo grupė galima laikyti nevalstybinius teatrus, kurie nors ir nekuria individualios teatro vizijos, tačiau grįžta prie

¹⁵⁷ „No Theatre“ priminė „Siurrealizmo manifestą“. In *alfa.lt* [interaktyvus]. 2010, spalio 12 [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą:

< http://www.alfa.lt/straipsnis/10415550/?No.Theatre.primine.Siurrealizmo.manifesta=2010-10-12_09-59 >.

¹⁵⁸ Vidas Bareikis: „Dabar Sąjūdį kiekvienas gali kurti savo viduje“ In *veidas.lt* [interaktyvus]. 2012, lapkričio 7 [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.veidas.lt/vidas-bareikis-%E2%80%9Edabar-sajudi-kiekvienas-gali-kurti-savo-viduje%E2%80%9C> >.

¹⁵⁹ JTD- šiuolaikinis tolerancijos centras. In *kjt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.] Prieiga per internetą: < <http://www.kjt.lt/lt/reputaras/jtd---siuolaikinis-tolerancijos-centras/250/> >.

¹⁶⁰ JAŠINSKAITĖ, Monika. Apie "maršrutkės" stabdžius politinio teatro eksperimentuose. In *teatraslele.lt* [interaktyvus]. 2015, vasario 5 d. [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.] Prieiga per internetą:

<http://www.teatraslele.lt/lt/aktualijos/apie_mus_raso/monika_jasinskaite_apie_marsrutkes_stabdzius_politinio_teatro_eksperimentuose_menu_faktura>.

klasikinių kūrinių pastatymų klasikinėje formoje ir tai, įvertinę šiuolaikinį teatro kontekstą, vadina individualia teatro vizija. Tokio teatro pavyzdys – „Knygos“ teatras, po kurio „vėliava“ kuriantys menininkai teigia, jog klasikinė literatūra paremti spektakliai užpildys žiūrovų jaučiamą tikrojo meno trūkumą. Šis teatras savo produkcijoje bando žiūrovams pristatyti tikrąsias meno vertybes, prusinti juos bei „išlaisvinti“ iš modernaus, tačiau dažnai auditorijai svetimo teatro. Taigi, noras kurti inovatyvius teatro projektus nepriklausomų trupių kūrėjams pasireiškė skirtingai. Vis dėlto svarbu paminėti, jog įvertinus istorinį kontekstą, čia taip pat galima rasti panašumų su XIX a. nepriklausomų teatrų judėjimu. Jį vykde menininkai teatro alternatyvą kūrė pasitelkdami naująją dramaturgiją, kuri atspindėjo ne tik menininkams aktualias temas, bet ir tenkindavo pakitusius auditorijos poreikius. Tuo tarpu Lietuvoje visuomenę dominančioms ir opioms temoms buvo skiriamas didelis dėmesys, tačiau čia buvo labai svarbus ir žiūrovo emocinis ryšys su aktoriumi.

Trečiasis bruožas – teatrų įkūrimas dėl kilusių konfliktų su nacionalinių teatrų personalu ar dėl nepasitenkinimo valstybinių teatrų veikla. Tai – pirmojoje teatrų kūrimosi „bangoje“ ryškesnis bruožas. Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir pradėjus reformuoti valstybines institucijas, buvo pradėta diskusija apie teatro reformą, kuri sukėlė nesutarimus tarp valstybinio teatro vadovų ir kūrybinių darbuotojų. Dėl to dalis trupės, vaidinusių, pavyzdžiui, Akademiniame dramos teatre, savo noru ar teatro administracijos sprendimu ją palikę, pradėdavo nepriklausomą veiklą. Pavyzdžiui, nepriklausomo teatro „Vaidilos ainiai“ kūrybinė grupė veiką pradėjo dar priklausydama valstybinio teatro trupei, tačiau dėl papildomos savo veiklos ir nepasitenkinimo teatro estetinėmis vertybėmis, „Vaidilos ainių“ aktoriai buvo atleisti iš darbo. Anot vieno iš atleistų aktorių Sauliaus Sipario, tai buvo susidorojimas su aktoriais, turės sužlugdyti patį teatrą. Aktoriaus teigimu darbinė situacija teatre buvo prasta, atsirasdavo rimtų konfliktų ne tik tarp aktorių ir administracijos, bet ir aktorių bei režisierių. Dėl susidariusios situacijos nebuvo įmanoma tęsti veiklos.¹⁶¹ Kitas pavyzdys atskleidžia nepasitenkinimą teatro vadybos niuansais. Kilus konfliktui su Valstybinio akademinio dramos teatro direktoriumi R. Tuminu dėl nepalankių darbo sąlygų, finansinių ir vadybos klausimų, aktyviai valstybiniame teatre spektaklius kūręs režisierius O. Koršunovas įkūrė savo vardo teatrą. Pasak režisieriaus, tuo momentu pasinaudoti savo vardu kaip iškaba ir įkurti nepriklausomą teatrą buvo paprasčiausias sprendimas.¹⁶² Taigi, vykstant

¹⁶¹ GERVYTĖ, Danguolė. Teatras nesudegė, o aktoriai gatvėje. *7 meno dienos*. 1992 lapkričio 20.p 5

¹⁶² DREWNIAK, Lukasz. Neišvengiamybė. In *okt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.okt.lt/neisvengiamybe/> >.

teatro pertvarkai ar kilus kūrybiniams nesutarimams, teatralai kurdavo nepriklausomus teatrus tam, kad galėtų kurti nekonfliktingoje aplinkoje.

5.2. Aktorių kursas sukuria idėjinę ar estetinę teatro bendruomenę

Nors visame tiriamajame laikotarpyje buvo pastebima, jog nepriklausomus teatrus įkurdavo vaidybos meistriškumo studijų programų studentai, norėdavę pristatyti savo diplominius spektaklius, pabrėždavę, jog nori dirbti kartu dėl atsiradusio tarpusavio supratimo ar veikiami stipraus režisieriaus, vis dėl to, šis bruožas yra ryškesnis antrajame etape. Visų pirma tam didelės įtakos turėjo pasikeitusios ekonominės sąlygos bei kultūros politika – atsiradus kultūros rėmimo fondams, buvo sudarytos sąlygos pradedantiems kūrėjams gauti finansavimus ir pradėti savarankišką veiklą. Siekiant prisistatyti žiūrovams ir teatrinei bendruomenei, pradėti organizuoti jaunųjų profesionalų teatro festivaliai. Nuo 2008 m. kiekvieną pavasarį Vilniaus Mažajame teatre vyksta tarptautinis teatro debiutų festivalis „Tylos!“. Prasidėjęs kaip platforma Lietuvos muzikos ir teatro akademijos baigiamiesiems studentų darbams pristatyti, festivalis išaugo į tarptautinį, aprėpiantį ir teatrinis debiutus ir jaunas, nepriklausomas lietuvių bei užsienio trupes. Klaipėdos Jaunimo teatras nuo 2013 m. organizuoja renginių ir susitikimų ciklą „Jauno teatro dienos“, kuriame yra skatinamas jaunųjų nevalstybinių profesionalių teatrų bendradarbiavimas, atskirų teatro disciplinų gilesnis suvokimas, šiuolaikinių teatro metodikų ir mokyklų taikymas. Šių susitikimų tikslas – ieškoti būdų jauniems teatrams išlikti, išgyventi ir kurti šiandieninės rinkos sąlygomis. „Jauno teatro dienų“ metu nepriklausomos teatro trupės rodo spektaklius, o visi norintys būna kviečiami dalyvauti diskusijose bei seminaruose su teatro lektoriais iš Lietuvos ir užsienio. Kita priežastis, lėmusi aktyvų studentų teatrų steigimą, yra pakitęs jaunųjų aktorių požiūris į darbą valstybiniuose teatruose. Dažnai jie teigia, jog šiuose teatruose jie neturėtų „ieškojimų“ galimybes ir negalėtų įgyvendinti savitų idėjų, todėl yra svarbu įsteigti savo teatrą, kur galėtų išbandyti netradicines raiškos formas. Vis dėlto teatro kritikas Vaidas Jauniškis išskiria tai, jog naujų teatro trupių formavimuisi įtakos turi ir tai, kad dalis studijas baigusių aktorių nepatektų į valstybinių teatrų trupes, todėl norintiems kurti teatre vienintele išėjimi tampa savo teatro įkūrimas.¹⁶³ Tuo tarpu pirmojo teatrų kūrimosi etapo metu su tokiomis problemomis aktoriai susidurdavo rečiau. Tiesa, pirmojo etapo metu susiformavę tokie nepriklausomi teatrai ir toliau sėkmingai vykdo veiklą, tuo tarpu antrajame etape studentų ir

¹⁶³ JAUNIŠKIS, Vaidas. Romantika baltomis apykaklėmis. In *Pažymėtos teritorijos*. Vilnius, 2005. p. 213-227.

absolventų įkurti teatrai neretai aktyvią veiklą vykdo vos kelis metus, dažnai neturi aiškios teatro vizijos ir programos, o trupės nariai greitai ir dažnai keičiasi. Pavyzdžiui, „Keistuolių“ teatras, aktorių ir kurso draugų iniciatyva įsikūręs pirmojo etapo metu, vis dar yra vienas populiariausių nepriklausomų teatrų Lietuvoje, kuris aktyviai vykdo veiklą ir rūpinasi aktorių profesiniu parengimu. Nors šio teatro veiklos plečiasi, vis dėl to pagrindiniai darbo principai nekinta – teatro kūrybinę komandą sudaro įvairiose srityse gabūs menininkai, neretai patys kuriantys visą spektaklio „pasaulį“. Teatro aiškią veiklos kryptį nurodo ir tai, jog teatro komandos ugdomos naujos aktorių kartos išlaiko tokį patį kūrybinį braižą bei vadovaujasi vienodomis vertybėmis. Tuo tarpu antrajame etape veiklą pradėjusi „Grupė 36“, neišsakydama jokios teatro vizijos bei nedeklaravusi aiškių kūrybinių vertybių, gana pasyviai plėtojo veiklą tik apie metus. Tai pavyzdys teatro trupės, siekusios pristatyti diplominius spektaklius, tačiau neturėjusios ambicijų veiklą tęsti ateityje. Beje, įdomu tai, jog dalis šios trupės aktorių dabar priklauso Nacionalinio dramos teatro komandai.

Ypač aktyvų teatrų kūrimą vaidybos studentų iniciatyva antrojoje bangoje galima paaiškinti ir pakitusia visuomene. Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir atsiradus galimybei turėti privačią nuosavybę bei steigti verslus ar užsiimti individualiomis veiklomis, visuomenė, norėdama išsivaduoti iš sovietinės kolektyvinės sąmonės ir atsisakydama kolektyvinio turto, ėmė steigti teatro trupes, norėdami turėti „ką nors savo“. Tada teatrai formavosi atsiradus vienam ryškiam lyderiui, aplink kurį ėmė telktis teatro bendruomenė. Tuo tarpu antrojoje bangoje teatrus aktyviai steigė jaunoji karta, kuri visai neturėjo gyvenimo Sovietiniame režime patirties, arba jo turėjo labai mažai, tad ši karta neturėjo poreikio turėti kažką tik savą. Vėl buvo grįžtama prie bendruomeniškumo ir kolektyvinio turto ta prasme, jog kalbėdami apie savo veiklą teatro kūrėjai pabrėždavo lygumą tarp savęs, retai išskirdavo idėjinius lyderius, pasinėrė į kolektyvinę kūrybą ir vienodomis dalimis investuodavo į veiklos plėtrą.

Taigi, palankesnės ekonominės sąlygos, besikeičianti vaidybos meistriškumo absolventų įdarbinimo valstybiniuose teatruose tvarka bei kintantis jaunosios kartos požiūris į teatro kūrimą ir saviraiškos galimybes jame lėmė, jog antrojoje bangoje suaktyvėjo nepriklausomus teatrus galintys steigti aktoriai. Vis dėlto, dėl nesudėtingų teatro įsteigimo sąlygų, teatro kūrėjai šią veiklą ne visada deramai apsvarstydavo ir įvertindavo.

5.3. Privatus teatras kaip galimybė turėti darbo vietą ar asmeninių ambicijų įgyvendinimas

Pasitaiko atveju, kai teatras įkuriamas tam, kad aktorių komandai būtų garantuotas užimtumas arba stengiamasi sukurti alternatyvią erdvę kūrybai. Tai – abiejuose etapuose pasitaikiusi priežastis. Tiesa, skirtumas čia yra tas, kad pirmajame etape dažniausiai užimtumo trūko aktoriams, kurie dirbo valstybiniuose teatruose. Sumažėjus spektaklių skaičiui teatre ar didėjant kolegų skaičiui, aktorių iniciatyva buvo pradėti steigti teatrai, kurie ne tik tapo alternatyvia kūrybos erdve, bet ir garantavo galimybę pasirodyti scenoje apskritai. Tiesa, neretai tokia veikla įžiebėdavo konfliktus tarp teatro vadovų ir teatro personalo. Antrajame etape dažniau nepriklausomus teatrus įkuria alternatyvios erdvės kūrybai ieškantys privačiuose teatruose dirbantys aktoriai. Jie neišsižada veiklos šiuose teatruose, tačiau teigia, jog laikas atrasti kūrybos vietą, kurioje nebereikėtų klausyti prodiuserių ar režisierių idėjų. Pavyzdžiui, pirmosios teatrų kūrimosi bangos Kęstučio Žilinsko teatras, spektakliuose palaikęs dvasinį dialogą su žiūrovu, vienu įsikūrimo motyvu laiko siekį didinti aktorių užimtumą, kai vykstant Klaipėdos dramos teatro remonto darbams trupės nariai neturėjo pakankamai veiklos. Tuo tarpu antrojo etapo Vilniaus aktorių teatras veiklą pradėjo aktorių, vaidinančių privačiuose komerciniuose teatruose ir norinčių turėti erdvę, kurioje būtų galima kurti tomis temomis, apie kurias norisi kalbėti aktoriams, o ne jų prodiuseriams ir režisieriams, iniciatyva.

Šiai grupei taip pat priklauso privačių asmenų ar įmonių, savo pagrindinę veiklą vykdančių nebūtinai kultūros sferoje, įsteigti teatrai. Esant pastoviam mecenatui, šie teatrai turi stabilų finansavimą, tad toks teatras garantuoja stabilias pajamas suteikiančią darbo vietą. Ryškiausias to pavyzdys – Naisių vasaros teatras, kai verslo iniciatyva, siekiant populiarinti Naisių miestelį, buvo įkurtas teatras bei su jo kolektyvu vykdoma gana įvairiapusė kultūrinė programa. Šiame teatre vaidina aktoriai, anksčiau priklausę Šiaulių estrados teatrui ir jį palikę dėl netinkamų darbo ir kūrybos sąlygų. Įkūrus Naisių vasaros teatrą, aktoriams buvo suteiktos visos socialinės garantijos bei užtikrintos palanki darbo aplinka.

Taigi, šiai grupei priklausantys teatrai buvo įsteigti dėl gana „žemiškos“ priežasties – nepakankamo teatro darbuotojų užimtumo, kuris neužtikrino stabilų pajamų. Vis dėlto svarbu atsižvelgti į tai, jog šių teatrų kūrėjai neišsižadėjo veiklos valstybiniuose ar kituose privačiuose teatruose ir, ieškodami papildomų pajamų šaltinių, derino darbą keliose scenos menų institucijose. Be to, svarbu pabrėžti tai, jog tokie teatrai nesivaiko komercinės sėkmės ir turi aiškią teatro viziją ir programas.

5.4. Institucija, vykdanči spektakliais neapsiribojančią veiklą

Visu tiriamuoju laikotarpiu pastebimi atvejai, kai naujai įsikūręs teatras spektaklių statymą laiko viena savo veiklų dalių, tačiau nebūtinai pagrindine. Pirmojoje bangoje tokie teatrai dažniausiai būdavo vaikams ir jaunimui spektaklius kuriantys teatrai, šalia spektaklių statymo taip pat užsiiminėję įvairiomis edukacinėmis programomis, kur panaudojus teatrinius elementus buvo nagrinėjamos socialinės problemos ar tiesiog supažindinama su teatro menu. Pavyzdžiui, pagal tokį principą veikia ar veikė teatrai „Menas“, „Raganiukės“, „Teatriukas“, „Terra Bella“, „Laisvasis teatras“. Antrojoje „bangoje“ edukacija vaikams ir jaunimui taip pat liko svarbiu aspektu. Vis dėlto, atsiradus galimybei gauti valstybės finansavimą atskiriems projektams, neretai teatrai savo veiklą vykdo tik gavę paramą, o kai kurie jų save įvardina „projektiniais“ teatrais. Tokie teatrai savo produkciją pristato nenuosekliai ir nekuria vientisos programos. Neretai siekiant išsilaikyti, po teatro vardu pradedami kurti šalutiniai projektai, kartais visai nesusiję su teatine veikla – nuo ekskursijų užsieniečiams organizavimo iki viešųjų ryšių paslaugų teikimo. Pasitaiko atvejų, kai remdamiesi projektine veikla, teatrai teikia prodiuserines paslaugas, kuomet yra žadama padėti gauti finansavimą ir įvykdyti projektą. Tokių projektinių teatrų antrojoje teatrų kūrimosi bangoje atsirado išties nemažai – tai „Didysis“ Vilniaus teatras, Vieno aktoriaus teatras, „Memelio“, „Meno ekspansija“, „Teorema“ bei kiti. Dėl „projektinės“ veiklos sudėtinga analizuoti tokių teatrų veiklą – sunku įvertinti, ar veiklos vis dar plėtojamos, ar jos yra vykdomos to teatro menininkų ir prisideda prie to teatro vardo kūrimo, ar teatras tik padeda kitiems menininkams įgyvendinti savo kūrybines idėjas. Įdomu yra tai, jog nors tokie teatrai save įvardina kaip nepriklausomus, tačiau jie plėtoja savo veiklą tik įsisavinus valstybės suteiktas projektines lėšas. Taigi, kelių veiklų derinimas teatruose yra normalus ir skatintinas, tačiau sukūrus palankią kultūros projektų finansavimo sistemą, šalutinės veiklos, kurios taip pat gali būti remiamos projektinėmis lėšomis, neretai tapdavo svarbesnėmis už pirminį teatro tikslą – spektaklių statymą.

Nepriklausomų teatrų formavimasis Lietuvoje buvo veikiamas inovatyvių idėjų troškimo, asmeninių ambicijų, platesnės veiklos siekio ir teatro bendruomenės būrimo. Nors šios priežastys kartojasi abiejuose nevalstybinių teatrų kūrimosi etapuose, vis dėlto jose pasireiškia skirtingai – nevienodos ekonominės, sociokultūrinės ir politinės aplinkybės bei kintantis požiūris į kūrybą ir savo vietą teatro pasaulyje menininkams suteikė skirtingas patirtis, kurios sąlygojo kitonišką estetinių ir socialinių prioritetų skirstymą.

IŠVADOS

XIX a. prasidėjęs nepriklausomų teatrų judėjimas Europoje siekė modernizuoti tuometinį teatrą ir, tapęs alternatyva nusistovėjusiai teatro tradicijai, tapo inovatyvių teatro idėjų sklaidimo erdve. Apžvelgus Lietuvoje 1988-2014 m. veikusių nevalstybinius teatrus, taip pat pastebima, jog dauguma veiklą pradėjusių teatro trupių kūrė estetinę arba institucinę alternatyvą veikiantiems valstybiniams teatrams ir taip bandė įtvirtinti naujas idėjas. Įvertinus Europos nepriklausomų teatrų judėjimui priklaususių trupių veiklos bruožus bei Lietuvos nevalstybinių teatrų ypatumus, galima teigti, jog nepriklausomų teatrų sektorius pirmasis skleisdavo naujas teatrinės estetikos idėjas, pasiūlydavo lankstesnius valdymo modelius.

Pradėjus kurti socialinę ir teisinę valstybę, Lietuvoje didelis dėmesys buvo skiriamas kultūros politikai, kurios formavimasis ir palankių valstybės finansavimo schemų kūrimas padėjo menininkams aktyviai užsiimti privačiomis iniciatyvomis – plėtoti nepriklausomų teatrų veiklą.

Visą Nepriklausomos Lietuvos teatrų raidos laikotarpį galima skirstyti du etapus – iki 1999 m. ir nuo 2000 m. Visų pirma, šiuose etapuose kūrė skirtingų kartų menininkai. Vieni savo kūrybos kelią pradėjo Sovietiniame režime – šie menininkai, dažniausiai priklausę pirmajam etapui, siekė išsilaisvinimo iš sistemos, žodžio laisvės ir naujų raiškos būdų, kuriuos, atsiradus galimybei kurti nepriklausomus teatrus, tikėjosi rasti pradėjus individualią veiklą. Dėl to, įvertinus istorinį kontekstą, tokių teatrų veikloje galima rasti panašumų su XIX a. nepriklausomų teatrų judėjimu Europoje, kai norint išsivaduoti iš cenzūros, sukurti naują kūrybinę kalbą, eksperimentinę meninę raišką ir užsiimti individualia veikla buvo pradėti kurti nevalstybiniai teatrai. Antrojo etapo menininkai savo aktyvią kūrybinę veiklą dažniausiai pradėjo jau nepriklausomoje Lietuvoje, tad šiems teatralams kūrybos laisvė buvo savaime suprantamas dalykas ir nebuvo pirminis motyvas pradėti nepriklausomo teatro veiklą. Todėl, skirtingai nei pirmojo etapo kūrėjai, šie menininkai daugiau domėjosi kolektyvine kūryba, o ne siekė vien perteikti vieno asmens individualią viziją. Be to, nepriklausomos trupės įkūrimas šiame etape dažnai reiškė galimybę aktorių bendruomenei likti kartu ar tiesiog sukurti savo darbo vietą.

Abu etapus vienija tai, jog teatrai buvo įkuriami dėl tų pačių priežasčių: noro sukurti estetinę ir institucinę alternatyvą valstybiniams teatrams; aktorių kurso bandymų sukurti idėjinę ar estetinę teatro bendruomenę; privataus teatro įkūrimo dėl galimybės turėti darbo vietą ar asmeninių ambicijų įgyvendinimo erdve; teatro kaip institucijos,

neapsiribojančios vien spektaklių statymu įkūrimo. Svarbu įvertinti tai, kad šių priešasčių intensyvumas analizuojamuose etapuose yra skirtingas. Tam įtakos turėjo kintantis visuomenės kontekstas bei naujas jaunosios teatro kartos požiūris į darbą valstybiniuose teatruose. Pirmojo etapo menininkams paskyrimai dirbti į valstybinius teatrus buvo savaime suprantami, tad nepriklausomi teatrai dažnai buvo įkuriami išbandžius darbą valstybinio teatro trupėje, tačiau palikus jį dėl nusivylimo naujų idėjų trūkumu ar dėl nuolat pasikartojančių konfliktų. Tuo tarpu antrojo etapo jaunieji menininkai neretai kritikuodavo valstybinių teatrų veiklą ir teigėdavo, kad darbas tokioje institucijoje žlugdo kūrybiškumą. Tačiau dažniausiai tokie pareiškimai buvo daromi nesiremiant darbo patirtimi valstybiniame teatre. Tad antrajame etape valstybinio teatro vaidmuo menininkų karjeroje nebebuvo esminis, tad jiems tapo daug svarbiau įgyvendinti savo idėjas, nei tapti institucijos dalimi.

Tęsiant abiejų etapų menininkų santykio su valstybiniais teatrais vertinimą svarbu aptarti tai, jog valstybiniai teatrai liko atviri nepriklausomiems menininkams ir kvietė aktorius bei režisierius aktyviai dalyvauti kuriant savo produkciją. Tiesa, pagrindinis skirtumas tarp pirmojo ir antrojo etapo yra tas, jog pakviesti dirbti valstybiniuose teatruose pirmojo etapo menininkai grįždavo į tokius teatrus dažnai nutraukdami savo nepriklausomą veiklą. Tuo tarpu antrojo etapo menininkai, pradėję dirbti valstybiniuose teatruose ir pirmą kartą susipažinę su jų veikimu „iš vidaus“, savo nepriklausomos veiklos nenutraukdavo, priešingai – stengėsi jungti abi terpes kviesdami spektakliuose vaidinti valstybinio teatro trupės bei nepriklausomus aktorius bei neretai pabrėždami, jog spektaklis – bendradarbiavimo tarp valstybinio ir nepriklausomo teatro rezultatas.

Taip pat svarbu pabrėžti tai, jog pirmajame etape dažnai teatrus įkurdavo režisieriai arba režisūra užsiimantys aktoriai. Tuo tarpu antrajame etape teatrus steigėdavo visa grupė aktorių, neturinti stipraus režisieriaus ir pavieniuose projektuose dirbdama vis su kitais menininkais. Galima daryti prielaidą, jog dėl šios priežasties antrojo etapo teatrams buvo sunkiau plėtoti aiškia teatro viziją ir kurti vientisą programą.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. „Blogi triušiai“ apdainuos vienatvę. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2014, lapkričio 10 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kultura.lrytas.lt/meno-pulsas/blogi-triusiai-apdainuos-vienatve.htm>>.
2. „No Theatre“ priminė „Siurrealizmo manifestą“. In *alfa.lt* [interaktyvus]. 2010, spalio 12 [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/10415550/?No.Theatre.primine.Siurrealizmo.manifesta=2010-10-12_09-59>.
3. „Sirenose“ debiutuoja Artūro Areimos teatras. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2014, spalio 3 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kultura.lrytas.lt/meno-pulsas/sirenose-debiutuoja-arturo-areimos-teatras.htm>>.
4. „Urvinio žmogaus“ kūrėjai sukūrė naują „Idiotę“. In *15min.lt* [interaktyvus]. 2009, lapkričio 27 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/kultura/renginiai/urvinio-zmogaus-kurejai-sukure-nauja-idioteatra-29-73184>>.
5. Alchemija XL. Teatro judėjimas. In *alchemija.tv* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.alchemija.tv/index.php/alchemija1/alchemija-xl.-teatro-judjimas/>>.
6. ALEKSAITĖ, Irena; et. al. *Lietuvių teatro istorija. Ketvirtoji knyga. 1980-1990*. Vilnius : Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2009, 582 p. ISSN 9789955868187.
7. ALPERYTĖ, Irena. Lietuvos kultūros internacionalizacija nuo 1990 m. iki nūdienos. In *koperator.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.koperator.lt/lt/505699/lk_kalendorius/apie_lietuva>.
8. ANCEVIČĖ, Milda. Valentinas Masalskis: „Dabar mano užduotis būti Mokytoju“ In *gargzdai.lt* [interaktyvus]. 2011, lapkričio 16 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kjt.lt/lt/news/v-masalskis-klaipedoje-truksta-estetines-erdves/>>. <http://www.gargzdai.lt/valentinas-masalskis-dabar-mano-uzduotis-buti-mokytoju/>>.
9. Apie mus. In *degam.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.degam.lt/apie-mus/>>.
10. Apie mus. In *kjt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kjt.lt/lt/left/apie-mus/istorija/>>.

11. Apie mus. In *laimingizmones.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.].
Prieiga per internetą: <<http://www.laimingizmones.lt/mes-10> >.
12. Apie mus. In *menoekspansija.com* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.].
Prieiga per internetą: <<http://www.menoekspansija.com/> >.
13. Apie teatrą. In *cezariogrupe.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.cezariogrupe.lt/lt/apie-teatra> >.
14. Apie teatrą. In *naisiuvasara.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.].
Prieiga per internetą: <<http://www.naisiuvasara.lt/teatras/apie-teatra/> >.
15. Apie teatrą. In *staloteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.staloteatras.lt/#apie-teatra-ir-trupe/> >.
16. Apie teatrą. In *teorema.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.teorema.lt/apie-teatr261.html> >.
17. ARMONTAITĖ, Liucija. Teatras – tai zona. In *Atgimimas*. 1997, rugpj. 15, p. 15.
18. AUGULYTĖ, Milda. Š. Birutis: kultūra turi atsikratyti podukros statuso. In *lrt.lt* [interaktyvus]. 2014, lapkričio 10 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <
http://www.lrt.lt/naujienos/kultura/26/76859/s._birutis_kultura_turi_atsikratyti_podukros_statuso >.
19. BAČELYTĖ, Ingrida. A. Žebrauskas dalinasi vitaminą C gaminančio teatro paslaptimis. In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2010, sausio 26 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/zebrauskas-dalinasi-vitamina-c-gaminancio-teatro-paslaptimis.d?id=28231363> >.
20. BALEVIČIŪTĖ, Ramunė. Jaunasis teatras: tendencijos ir problemas. In *lteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lteatras.lt/lt/2006-2007/tema> >.
21. BALEVIČIŪTĖ, Ramunė. Šiuolaikinio teatro pridėtinė vertė: kam šiandien reikalingas teatras? [interaktyvus] . [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: < <file:///C:/Users/User/Downloads/abstractsfinal.pdf> >.
22. BALLARD, James. The Independent Theatre Movement in Europe and the influence of Henrik Ibse: daktaro disertacija. University of London, London, Jungtinė Karalystė. 102 p.
23. Buvusi Rusų dramos teatro direktorė atidaro savo teatrą. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2008, lapkričio 11 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą:

- <<http://kultura.lrytas.lt/-12264194271226222976-buvusi-rus%C5%B3-dramos-teatro-direktor%C4%97-atidaro-savo-teatr%C4%85.htm> >.
24. ČIBURAITĖ, Jūratė. Užupio respublikos teatras. *Kultūros aktualijos*. 2002 Nr.1. ISSN 1392-5758.
 25. DAČKUTĖ, Karolina. Paskutinio sezono interviu, su aktoriumi ir režisieriumi Ramūnu Abukevičiumi. In *ramuno-atelje.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ramuno-atelje.lt/index.php/teatras-qramuno-ateljeq> >.
 26. DAPŠYTĖ, Goda. Benas Šarka. In *lteatras.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lteatras.lt/lt/2006-2007/personalijos/117-benas-sarka> >.
 27. DAPŠYTĖ, Goda. Teatras ir cenzūra - nenutrūkstamas ryšys. In *menufaktura.lt* [interaktyvus]. 2009, gegužės 7 d. [žiūrėta 2015m. kovo 2 d.] Prieiga per internetą <http://menufaktura.lt/index.php/print/print_p.php?m=1052&s=63109#gsc.tab=0 >.
 28. DIRSĖ, Justina. Aktoriai Juozas Gaižauskas ir Sakalas Uždavinys įkūrė „Vilniaus aktorių teatrą“. In *15min.lt* [interaktyvus]. 2013, vasario 12 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/zmones/naujiena/lietuva/aktoriai-juozas-gaizauskas-ir-sakalas-uzdaviny-ikure-vilniaus-aktoriu-teatra-3-306140> >.
 29. DOVIDAVIČIENĖ, Snieguolė. Muzikė Rinkevičienė per senus Naujusius šventė savo viešbučio įkurtuves. In *alfa.lt* [interaktyvus]. 2014, sausio 14 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.alfa.lt/straipsnis/15262697/muzike-rinkeviciene-per-senus-naujuosius-svente-savo-viesbucio-ikurtuves?p=1> >.
 30. DREWNIAK, Lukasz. Neišvengiamybė. In *okt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.okt.lt/neisvengiamybe/> >.
 31. Elfų teatras. In *teatrai.lt* [interaktyvus]. 2010, lapkričio 4 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teatrai.lt/elfu-teatras.html> >.
 32. Filosofijos ir kultūros studijų katedra. In *khf.vu.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.khf.vu.lt/struktura/katedros/filosofijos-ir-kulturos-studiju-katedra#istorija> >.
 33. GERVYTĖ, Danguolė. Teatras nesudegė, o aktoriai gatvėje. *7 meno dienos*. 1992 lapkričio 20. p. 5. ISSN 1392-6462.

34. Gintaras Varnas: „Ko jie ten draskosi, rauda, kenčia?“. In *menufaktura.lt* [interaktyvus]. 2011, gruodžio 7 d. [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.menufaktura.lt/?m=55337&s=64585#gsc.tab=0> >.
35. GRAŠIENĖ, Rima; RAMELIS, Sigitas. *Lietuvos dramos teatrų premjerinių spektaklių programos 1991 – 2000*. Vilnius: Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus, 2007. 265 p.
36. GUDAVIČIŪTĖ, Aušra. Keistuoliams – 20, arba Laimingi laiko neskaičiuoja. In *bernardinai.lt* [interaktyvu]. 2009, vasario 27 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/3299> >.
37. HARTNOLL, Phyllis. *Teatras : trumpa istorija*. Vilnius, 1998. p. 186. ISBN 9986830168.
38. Idėjos – vaikų džiaugsmui. *7 meno dienos*. 1992, liepos 3. ISSN 1392-6462.
39. IMBRASAS, Audronis. Privatus teatras „Vaidilos Ainiai“: aktoriai dar nepraturtėjo, bet ir badauti netenka. *Lietuvos rytas*. 1995 gegužės 8. p. 35. ISSN 1392-2378.
40. Inkubatoriai reikalingi ir meno auginimui. In *15min.lt* [interaktyvus]. 2014, balandžio 29 d.[žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/verslas/euroefektas/inkubatoriai-reikalingi-ir-meno-auginimui-814-422948#ixzz3Lsbn1Wm> >.
41. Istorija. In *senamiescioteatras.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.senamiescioteatras.lt/contents;1> >.
42. Istorija. In *viko.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą: <<http://mtf.viko.lt/lt/page/istorija> >.
43. IVANOVA, Viktorija. „Trupė liūdi“: talentingi, jauni ir negražūs. In *eia.libis.lt* [interaktyvus]. 2011, rugpjūčio 8 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20110808070750/http://www.culture.lt/lnenas/?leid_id=3262&kas=straipsnis&st_id=15718 >.
44. Įstatymo projektas reglamentuos kultūros mecenavimą. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2011, spalio 26 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: < <http://kultura.lrytas.lt/-13196200581318576162-%C4%AFstatymo-projektas-reglamentuos-kult%C5%ABros-mecenavim%C4%85.htm> >.
45. JAKIMAVIČIUS, Liudvikas. Pusiaukelė. In *technologijos.lt* [interaktyvu]. 2010, liepos 27 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą: <

- http://www.technologijos.lt/n/zmoniu_pasaulis/poziuris/S-14136/straipsnis/Liudvikas-Jakimavicius-Pusiaukele?l=2&p=1 >.
46. JANKŪNAITĖ, Vitalija. Teatras į Klaipėdą atveš Paryžių. In *klaipeda.diena.lt* [interaktyvus]. 2005, vasario 18 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://klaipeda.diena.lt/naujienos/laisvalaikis-ir-kultura/kultura/teatras-i-klaipeda-atves-paryziu-594655/?puslapis=9#.VI63aiUes8>>.
47. JANSONAS, Egmontas. Gerais norais kelias į...teatras grįstas. *Diena*. 1995 balandžio 4. p. 1-7. ISSN 2029-0144.
48. JANSONAS, Egmontas. Nepaprasta kompanija kelio pradžioje. *7 meno dienos*. 1992, vasario 19. ISSN 1392-6462.
49. Jaunas teatras. „Atviras ratas“. In *bernardinai.lt* [interaktyvus]. 2014, balandžio 10 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/tv/laidu-ciklas/teatras>>.
50. JAŠINSKAITĖ, Monika. Apie "maršrutkės" stabdžius politinio teatro eksperimentuose. In *teatraslele.lt* [interaktyvus]. 2015, vasario 5 d. [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.teatraslele.lt/lt/aktualijos/apie_mus_raso/monika_jasinskaite_apie_marsrutkes_stabdzius_politinio_teatro_eksperimentuose_menu_faktura>.
51. JAUNIŠKIS, Vaidas. Be prestižo ir ambicijų. In *Teatras*. 2002 nr. 2.
52. JAUNIŠKIS, Vaidas. Didysis teatras prieš mažųjų papročius. *Kauno diena*. 2002 balandžio 20. ISSN 1392-7639.
53. JAUNIŠKIS, Vaidas. Gyvas negyvas teatras. In *Teatras*. 1998 ruduo-1999 žiema. p. 5-13. ISSN 1392-5695.
54. JAUNIŠKIS, Vaidas. Nei krypties, nei utopijos priekyje. In *Teatras*. 2004 m. žiema. p. 3-10.
55. JAUNIŠKIS, Vaidas. Romantika baltomis apykaklėmis. In *Pažymėtos teritorijos*. Vilnius : Tyto alba, 2005. p. 213-227. ISBN 9986-16-410-9.
56. *Jaunų menininkų socialinė ir kūrybinė padėtis Lietuvoje: tyrimo ataskaita*. [Vilnius: Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2013].
57. JEVSEJEVAS, Andrius. Jaunieji utopistai. In *lteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lteatras.lt/lt/2007-2008/tema/62-dekalogas>>.
58. JUODYTĖ, Gražina. Klaipėdos akvarelės: namai ir žmonės. In *ve.lt* [interaktyvu]. 2010, spalio 4 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: <

- <http://www.ve.lt/naujienos/klaipeda1/klaipedos-akvareles/klaipedos-akvareles-namai-ir-zmones-170/> >.
59. JTD- šiuolaikinis tolerancijos centras. In *kjt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.] Prieiga per internetą: < <http://www.kjt.lt/lt/repertuaras/jtd---siuolaikinis-tolerancijos-centras/250/> >.
 60. Keistuolių teatras. In *keistuoliai.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.keistuoliai.lt/teatras2/> >.
 61. KIAUŠAS, Vidmanas. Gintaras Varnas: „aktorius turi būti menininkas, o ne valstybės tarnautojas“. In *berndarinai.lt* [interaktyvus]. 2010, gruodžio 15 d. [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-12-15-gintaras-varnas-aktorius-turi-buti-menininkas-o-ne-valstybes-tarnautojas/54726> >.
 62. KREGŽDAITĖ, Rasa. Teatras-studija „Theaomai“: jausti žiūrovą, stebėti aplinką, vertinti darbą. In *penki.lt* [interaktyvus]. 2014, liepos 11 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.penki.lt/lt/Teatras-studija-Theaomai-jausti-ziurova-stebeti-aplinka-vertinti-darba.video?id=254054&rid=8206> >.
 63. Kultūra Europos Sąjungoje. In *Europa.eu* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: < http://europa.eu/pol/cult/index_lt.htm >.
 64. Kultūra. In *dvt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.dvt.lt/kultura/> >.
 65. Kultūros politika. In *jrd.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.jrd.lt/uploads/dokumentai/jrd/tyrimai/II_10_KULTUROS%20POLITIK A.doc >.
 66. KUNČINAS, Domininkas. Prikels stebuklą, vardu „Miraklis“. In *kauno.diena.lt* [interaktyvu]. 2013, lapkričio 20 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8d.]. Prieiga per internetą: <http://kauno.diena.lt/naujienos/kaunas/menas-ir-pramogos/prikels-stebukla-vardu-miraklis-429188#.VIA8_jGUes8 >.
 67. Kūrybos visuomenės ir ekonomikos institutas. In *ksu.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ksu.lt/universitetas/padaliniai/kurybos-visuomenes-ir-ekonomikos-institutas/> >.
 68. KUSKIENĖ, Austėja. „Labaiteatro“ kūrėjai žino, kaip vaiką atvesti į teatrą. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2014, lapkričio 17 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per

- interneta: < <http://kultura.lrytas.lt/scena/labateatro-kurejai-zino-kaip-vaika-atvesti-i-teatra.htm>>.
69. LANSKORONSKYTĖ, Vaiva. Milginta Palubinskaitė: „Teatras visų pirma yra žmogus“. In *bernardinai.lt* [interaktyvus]. 2014, gruodžio 5 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-12-05-milginta-palubinskaite-teatras-visu-pirma-yra-zmogus/124995>>.
 70. LEBEDEVA, Valerija. Griuvėsiuose gimsta nauji Klaipėdos teatrai. In *ve.lt* [interaktyvus]. 2010, sausio 8 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ve.lt/naujienos/kultura/kulturos-naujienos/griuvesiuose-gimsta-nauji-klaipedos-teatrai-65001/>>.
 71. Lietuvos kultūros institutas. In *koperator.lt*[interaktyvus].[žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.koperator.lt/lt/750643/apie_tkpc/apie_institucija>.
 72. Lietuvos kultūros taryba. In *lkt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkt.lt/apie-lkt>>.
 73. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992 m. spalio 25 d. In *lrs.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gegužės 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>.
 74. Lietuvos Respublikos Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas. 2004 m. birželio 1 d. Nr. IX-2257 In *lrs.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370807>.
 75. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533 In *lrs.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=240620&Condition2=>>.
 76. LIUGA, Audronis. *Laiko sužeistas teatras*. Vilnius: Baltos lankos, 2008. 182 p. ISBN 9789955232094.
 77. LMTA diplominiai'14: Blogieji. In *menuspaustuve.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.menuspaustuve.lt/lt/renginiai/11781-blogieji>>.
 78. MAŽUTAITIENĖ, Ida. „Labateatro“ įkūrėja Agnė Sunklodaitė: „Loterijoje nelaimėjome, bet teatrą įkūrėme“. In *15min.lt*[interaktyvus]. 2014, gruodžio 3 d.[žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/kultura/teatras/labateatro-ikureja-agne-sunklodaite-loterijoje-nelaimejome-bet-teatra-vis-delto-ikureme-283-470512>>.

79. Memelio teatro eksperimentas scenoje sujungs madą, šokį ir dramą. In *klaipeda.diena.lt* [interaktyvus]. 2012, lapkričio 15 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://klaipeda.diena.lt/naujienos/kultura/memelio-teatro-eksperimentas-scenoje-sujungs-mada-soki-ir-drama-208533#.VINZkzGUes8>>.
80. Meno fortas. In *menofortas.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.menofortas.lt/index.php?id=93>>.
81. Meno vadybos skyriui – penkeri. In *lmta.lt* [interaktyvu]. 2012, gruodžio 13 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lmta.lt/lt/meno-vadybos-skyriui--penkeri>>.
82. MILLER, Anna Irene. *The Independent Theatre In Europe. 1887 to the present*. New York, 1931. 440 p.
83. Mūsų teatro istorijos. 1990-1997 In *menufaktura.lt* [interaktyvus]. 2015, kovo 18 d. [žiūrėta 2015 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.menufaktura.lt/?m=1052&s=66214#gsc.tab=0>>.
84. Mūsų teatro istorijos II: aukso amžius?. In *menufaktura.lt* [interaktyvus]. 2015, balandžio 16 d. [žiūrėta 2015 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.menufaktura.lt/?m=1052&s=66253#gsc.tab=0>>.
85. Mūsų teatro istorijos III: liesi metai ar daug ko pradžia? In *menufaktura.lt* [interaktyvus]. 2015, gegužės 8 d. [žiūrėta 2015 m. gegužės 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.menufaktura.lt/?m=1052&s=66286#gsc.tab=0>>.
86. NASTARAVIČIUS, Mindaugas. Teatras, į kurį atėjome. In *15min.lt* [interaktyvus]. 2011, kovo 25 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/kultura/teatras/teatras-i-kuri-atejome-283-143184>>.
87. Naujieji teatro talentai subūrė "Cezario grupę". In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2003, rugpjūčio 9 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/naujieji-teatro-talentai-subure-cezario-grupe.d?id=2705270>>.
88. Nevyriausybių scenos menų organizacijų veiklos efektyvumo tyrimas. II –asis tyrimo etapas. In *menufaktura.lt* [interaktyvus]. žiūrėta 2015 m. gegužės 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.menufaktura.lt/vaizdai/pdf/NVO_TYRIMAS_.pdf>.
89. No Theatre. In *lteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lteatras.lt/lt/2008-2009/neformatas/93-no-theatre>>.
90. Nutarimas dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuva pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“ In *lrs.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga

- per internetą: <
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=425517&p_query=&p_tr2=2>.
91. OKT teatras jau 15 metų „ten būna čia“. In *ore.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ore.lt/2014/05/okt-teatras-jau-15-metu-ten-buna-cia>>.
 92. OKT/Vilniaus miesto teatras. In *okt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.okt.lt/okt-vilniaus-miesto-teatras/>>.
 93. PATACKAITĖ, Agnė. V. Bareikis: nenoriu, kad teatras taptų relikvija. In *iq.lt* [interaktyvus]. 2013, rugsėjo 20 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://iq.lt/kultura/v-bareikis-nenoriu-kad-teatras-taptu-relikvija/>>
 94. PLATELIS, Kornelijus. Intelektualų vaidmuo atkuriant Lietuvos valstybę. In *sovietika.lt* [interaktyvus]. 2012, kovo 11 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sovietika.lt/352182/straipsniai/atgimimas/intelektualu-vaidmuo-atkuriant-lietuvos-valstybe>>.
 95. Prasideda naujasis Didžiojo Vilniaus teatro sezonas. In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2003, kovo 22 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/prasideda-naujasis-didziojo-vilniaus-teatro-sezonas.d?id=2081646#ixzz3KwGO5Gza>>.
 96. RADZEVIČIENĖ, Laisvė. Redita Dominaitytė: „Knygos teatras bus labai moteriškas“. In *15min.lt* [interaktyvus]. 2012, gegužės 12 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/zmones/naujiena/interviu/redita-dominaityte-knygos-teatras-bus-labai-moteriskas-672-215578>>.
 97. Raganiukės teatro kūrimosi ištakos. In *raganiuke.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.raganiuke.lt/Default.aspx?Element=ViewArticle&ArticleID=1080&TopicID=427&Lang=LT>>.
 98. Režisierė Rita Urbonavičiūtė. In *uzupiateatras.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uzupiateatras.lt/re382isier279-rita-urbonavi269i363t279.html>>.
 99. SAVIČIŪNAITĖ, Vida. Kęstučio Žilinsko teatro belaukiant. *Teatras*. 1999, Nr. 2(6) ISSN 1392-2947.

100. Sigitas Šidlauskas. In *anykstenai.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.anykstenai.lt/asmenys/asm.php?id=996>>.
101. SINICAITĖ, Viktorija. „Degam“ aktoriai pratinasi liepsnoti. In *lzinios.lt* [interaktyvus]. 2012, balandžio 27 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lzinios.lt/lzinios/Kultura-ir-pramogos/Degam-aktoriai-pratinasi-liepsnoti>>.
102. SIREIKIENĖ, Aldona. Besikuriančio teatro užmojai: kaimui – lietuviška kultūra. In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2011, sausio 15 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/besikuriancio-teatro-uzmojai-kaimui-lietuviska-kultura.d?id=40837391>>.
103. SPRAUNIUS, Arūnas. „Menas“ sūpuoklėse. *Teatras*. 1998 Nr. 2(4). ISSN 1392-2947.
104. STANKUTĖ, Aurelija. Menų spaustuvėje - diskusijos apie scenos menų dvidešimtmetį. In *eia.libis.lt* [interaktyvus]. 2010, spalio 22 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20101031190214/http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3303&kas=spaudai&st_id=17156>.
105. Statistinių rodiklių analizė. In *osp.stat.gov.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1697&status=A>>.
106. STEIBLYTĖ, Kristina. Saugus jauno teatro kelias. In *kjt.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kjt.lt/lt/news/saugus-jauno-teatro-kelias/>>.
107. Su Sirenomis kelią į savo teatrą pradėjo Artūras Areima. In *teatrai.lt* [interaktyvus]. 2014, spalio 6 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teatrai.lt/su-sirenomis-kelia-i-savo-teatra-pradejo-arturas-areima.html>>.
108. ŠABAJEVAITĖ Lidija. Lietuvos socialinė transformacija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1999. 202 p.
109. ŠABASEVIČIUS, Helmutas. Gintaro Varno teatras. In *Gintaro Varno teatras. Pokalbiai, straipsniai, recenzijos/1989-2009*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2009. 327 p. ISBN 978-9955-868-49-1.
110. Teatras „Ramūno ateljė“. In *teatrai.lt* [interaktyvus]. 2012, spalio 4 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teatrai.lt/teatras-ramuno-atelje.html>>.

111. Teatras ant Tauro kalno kviečia į Paryžių. In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2005, sausio 18 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/teatras-ant-tauro-kalno-kviecia-i-paryziu.d?id=5854121>>.
112. Teatras. In *vkamerinisteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vkamerinisteatras.lt/teatras>>.
113. Teatro istorija. In *teatrasmenas.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teatrasmenas.lt/apie-mus>>.
114. Teatro istorija. In *vmt.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vmt.lt/lt/teatras/teatro_istorija>.
115. Teatrų skaičius. In *osp.stat.gov.lt* [interaktyvus]. Žiūrėta 2015 m. gegužės 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1697&status=A>>.
116. Terra Bella. In *asfalvovaikai.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://asfalvovaikai.lt/vilnius/bureliai/menine-raiska-ir-kuryba/teatras/terra-bella/193>>.
117. Trumpai apie "Teatriuką". In *teatriukas.lt* [interaktyvu]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teatriukas.lt/trumpai.htm>>.
118. Trupė liūdi. In *teatrai.lt* [interaktyvus]. 2010, spalio 18 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teatrai.lt/trupe-liudi.html>>.
119. URBONAVIČIŪTĖ, Romualda. Šiaulių estrados teatras pretenduoja tapti repertuariniu teatru. In *snaujienos.lt* [interaktyvus]. 2010, rugsėjo 3 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.snaujienos.lt/naujienos/miestogyvenimas/7642-iauli-estrados-teatras-pretenduoja-tapti-repertuariniu-teatru->>.
120. Užupio dramos teatras – jaunas režisūrinis teatras Lietuvoje. In *uzupioteatras.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uzupioteatras.lt/re382isieri371-darbai.html>>.
121. Užupio menų inkubatorius. In *kurybinesindustrijos.lt* [interaktyvus]. 2010, sausio 4 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kurybinesindustrijos.lt/?p=1171>>.
122. Vaidybos dėstytojų pasėta kūrybos sėklą studentai augins savarankiškai. In *bernardinai.lt* [interaktyvus]. 2014, balandžio 29 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-04-29-vaidybos-destytoju-paseta-kurybos-sekla-studentai-augins-savarankiskai/117067>>.

123. VALANTINAITĖ, Indrė. „Knygos teatras“ – pasakojantis teatras netradicinėse erdvėse. In *delfi.lt* [interaktyvus]. 2013, gegužės 5 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/video/pramogos/kultura/knygos-teatras-pasakojantis-teatras-netradicinese-erdvесе.d?id=62878045>>.
124. VALENTINI, Valentina. Nekrošiaus teatras: išlaikyta tradicija. *Teatras*. 2001 Nr. 1. ISSN 1392-2947
125. VALIUS, Rimantas. Naujasis „Vaidila“: rožė ar baobabas? *7 meno dienos*. 1993 lapkričio 12. p. 5. ISSN 1392-6462.
126. VASINAUSKAITĖ, Rasa. Ar Edmundui reikalingas žiūrovas?.. *7 meno dienos*. 1994 balandžio 22. p. 5. ISSN 1392-6462.
127. VASINAUSKAITĖ, Rasa. *Laikinumo teatras. Lietuvos režisūros pokyčiai 1990-2001 metais*. Vilnius : Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2010. 415 p. ISBN 9789955868279.
128. VASINAUSKAITĖ, Rasa. Lietuvių dramos teatras po 1990 metų. In *Lietuvos teatras. Trumpa istorija*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2009. 168-218 p. ISBN 978-9955-868-21-7.
129. *Vegos Vaičiūnaitės Miraklis*. Vilnius: Kultūros barai, 2013. 246 p. ISBN 978-609-8003-09-3
130. Vieno aktorius teatras. In *sukasiplanetos.lt* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą:<<http://www.sukasiplanetos.net/atskiri/teatras.htm>>.
131. Vidas Bareikis: „Dabar Sąjūdį kiekvienas gali kurti savo viduje“ In *veidas.lt* [interaktyvus]. 2012, lapkričio 7 [žiūrėta 2015 m. gegužės 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/vidas-bareikis-%E2%80%9Edabar-sajudi-kiekvienas-gali-kurti-savo-viduje%E2%80%9C>>.
132. VINGEVIČIŪTĖ, Roseta. Nežinia kur esantis artistas. *Veidas*. 1996 rugsėjo 7-13. p.20-22. ISSN 1392-5156.
133. VISKAUSKAS, Ridas. „Miraklis“ – stebuklas, kuris nepasikartos. In *eia.libis.lt* [interaktyvu]. 2010, lapkričio 19 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 8d.]. Prieiga per internetą: <http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20101121223459/http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3307&kas=spaudai&st_id=17285>.
134. VISKAUSKAS, Ridas. Senamiesčio teatras: tarp gatvės ir scenos. In *Lietuvos aidas*. 2000, rugpj. 22, p. 11. ISSN 1648-4215.

135. Vyriausybė nepritaria Kultūros mecenavimo įstatymo projektui. In *lrytas.lt* [interaktyvus]. 2012, rugsėjo 26 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kultura.lrytas.lt/meno-pulsas/vyriausybe-nepritaria-kulturos-mecenavimo-istatymo-projektui.htm>>.
136. ZARRILLI, Phillip B; MCCONACHIE, Bruce; et al. *Theatre Histories: An Introduction*. New York, 2009. 640 p. ISBN 978-0415462242.
137. ZVERKO, Natalija. T. Rinkevičienė įsteigė savo vardo teatrą. In [interaktyvus]. 2009, spalio 16 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <*delfi.lt* <http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/trinkeviciene-isteige-savo-var-do-teatra.d?id=24777435>>.
138. ŽIČKYTĖ, Kamilė. „Grupė 36“: tarp Vaitkaus ir...? In *archyvas.7md.lt* [interaktyvus]. 2011, birželio 17 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://archyvas.7md.lt/lt/2011-06-17/teatras/grupe_36_tarp_vaitkaus_ir.html>.
139. ŽIEMYTĖ, Ivona. Rūta Bunijytė: „Nenorėčiau būti vien teatro afiša“. In *ve.lt* [interaktyvus]. 2012, lapkričio 23 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ve.lt/naujienos/visuomene/zmones/ruta-bunikyte-nenoreciau-buti-vien-teatro-afisa/>>.
140. ŽIEMYTĖ, Ivona. V. Masalskis: "Klaipėdoje trūksta estetiškos erdvės". In *kjt.lt* [interaktyvus]. 2013, vasario 8 d. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kjt.lt/lt/news/v-masalskis-klaipedoje-truksta-estetines-erdves/>>.
141. ŽVILAUSKAITĖ, Rugilė. Teatras – vienas svarbiausių lietuvių kultūros vertybių. In *avangardas.lt* [interaktyvus]. 2014, rugsėjo 17 d. [žiūrėta 2015 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://avangardas.lt/teatras-vienas-svarbiausiu-lietuviu-kulturos-vertybiu-2014m-nr-1/>>.

1 PRIEDAS. Nevalstybinių teatrų sąrašas (1988-2014 m.)

	Veiklos metai	Pavadinimas	Miestas
1.	1988 - 1992	„Šėpos“ teatras	Vilnius
2.	1988 - dabar	„Gliukų“ teatras	Klaipėda
3.	1989 - dabar	„Keistuolių“ teatras	Vilnius
4.	1989 - dabar	Vilniaus senamiesčio teatras	Vilnius
5.	1989 – 2002	„Vaidilos“ teatras	Vilnius
6.	1991- dabar	Vilniaus Mažasis teatras 1997 m. suteiktas Valstybinio teatro statusas	Vilnius
7.	1991 - 1997	Teatras-studija „Visas pasaulis vaidina“	Vilnius
8.	1991-1993	„Šiaurės Atėnų“ teatras	Vilnius
9.	1991 -1992	Kęstučio Žilinsko teatras	Klaipėda
10.	1991- dabar	Teatras „Menas“	Panevėžys
11.	1991 – nėra informacijos	Edmundo studija-3, nuo 1993 m. Šiaulių netradicinio teatro klubas	Šiauliai
12.	1991- dabar	Kelmės Mažasis teatras	Kelmė
13.	1992-dabar	„Vaidilos ainiai“ nuo 1997 m. „Adolfo Večerskio teatras“	Vilnius
14.	1993-2000	„Menas į šoną“ nuo 1995 m. „Meno sambūris“	Kaunas
15.	1994 – nėra informacijos	Nepriklausomų aktorių teatras	Vilnius
16.	1995-2004	„Miraklis“	Vilnius
17.	1996 – nėra informacijos	Lietuviško teatro Naujosios kartos bendrija	Vilnius
18.	1997- dabar	„Raganiukės“ teatras	Vilnius
19.	1998- dabar	„Teatriukas“	Vilnius
20.	1998- dabar	„Elfų“ teatras , nuo 2011 – Vilniaus kamerinis teatras	Vilnius
21.	1998- dabar	„Meno fortas“	Vilnius
22.	1998-dabar	Oskaro Koršunovo teatras	Vilnius
23.	1999 - dabar	„Mens publica“	Kaunas
24.	1999-dabar	Užupio dramos teatras	Vilnius
25.	2000-dabar	Didysis Vilniaus teatras	Vilnius
26.	2000-dabar	„Kitoks teatras“	Kaunas
27.	2001-2002	„Terra Bella“	Vilnius
28.	2002-dabar	Teatro agentūra „Baltic Music“, nuo 2009 m. – „Idioteatras“	Vilnius

29.	2003-dabar	„cezario grupė“	Vilnius
30.	2004-dabar	„Stalo“ teatras	Vilnius
31.	2004-2013	„Ramūno ateljė“	Vilnius
32.	2004-dabar	„Vieno aktorius teatras“	Vilnius
33.	2005– nėra informacijos	„Teatras ant Tauro kalno“	Vilnius
34.	2006-dabar	Teatras-laboratorija „Atviras ratas“	Vilnius
35.	2006-dabar	„Domino“ teatras	Vilnius
36.	2007- 2011	Šiaulių estrados teatras	Šiauliai
37.	2007-dabar	„Utopia“	Vilnius
38.	2008 -dabar	„Laimingi žmonės“	Vilnius
39.	2008- dabar	Tatjanos Rinkevičienės rusų teatras	Vilnius
40.	2009- dabar	„Laisvasis teatras“	Klaipėda
41.	2009-dabar	„Kitas kampas“	Vilnius
42.	2010-dabar	Teatro judėjimas „No Theatre“	Vilnius
43.	2010-2013	„trupė liūdi“	Vilnius
44.	2010-dabar	„Memelio teatras“	Klaipėda
45.	2010-dabar	„Bravo“ teatras	Kaunas
46.	2010-dabar	„trupė p.s.“ nuo 2012 m. Klaipėdos jaunimo teatras	Vilnius/Klaipėda
47.	2010-dabar	„Degam“	Vilnius
48.	2010-dabar	„Meno ekspansija“	Vilnius
49.	2011-dabar	„Naisių vasaros teatras“	Šiauliai
50.	2011-2012	„Grupė 36“	Vilnius
51.	2012-dabar	„Teorema“ teatras	Klaipėda
52.	2012-dabar	„Knygos“ teatras	Vilnius
53.	2012-dabar	Teatras-studija „Theaomai“	Vilnius
54.	2013-2014	Vilniaus aktorių teatras	Vilnius
55.	2012-dabar	„Bad Rabbits“	Vilnius
56.	2014-dabar	Artūro Areimos teatras	Vilnius
57.	2014-dabar	„Labaiteatras“	Vilnius

2 PRIEDAS. Nevalstybinių teatrų įkūrimo priežastys (1988-2014 m.)

Nr.	Teatras	Priežastys			
		Estetinė ir institucinė alternatyva valstybiniams teatrams	Aktorių kursas sukuria idėjinę ar estetinę teatro bendruomenę	Privatus teatras kaip galimybė turėti darbo vietą ar asmeninių ambicijų įgyvendinimas	Institucija, vykdanči spektakliais neapsiribojančią veiklą
1.	„Šėpos“ teatras	+			
2.	„Gliukų“ teatras	+			
3.	„Keistuolių“ teatras		+		
4.	Vilniaus senamiesčio teatras	+			
5.	„Vaidilos“ teatras	+			
6.	Vilniaus Mažasis teatras	+			
7.	„Šiaurės Atėnų“ teatras		+	+	
8.	Kęstučio Žilinsko teatras	+		+	
9.	Teatras „Menas“	+			+
10.	Edmundo studija-3, nuo 1993 m. Šiaulių netradicinio teatro klubas	+			
11.	„Vaidilos ainiai“ nuo 1997 m. „Adolfo Večerskio teatras“	+		+	
12.	„Menas į šoną“ nuo 1995 m. „Meno sambūris“	+			
13.	„Miraklis“	+			
14.	Lietuviško teatro Naujosios kartos bendrija	+	+		
15.	„Raganiukės“ teatras				+

16.	„Teatriukas“		+		+
17.	„Elfų“ teatras , nuo 2011 m. – Vilniaus kamerinis teatras		+		
18.	„Meno fortas“	+			
19.	Oskaro Koršunovo teatras	+			
20.	Užupio dramos teatras			+	
21.	Didysis Vilniaus teatras	+			+
22.	„Terra Bella“		+		+
23.	„cezario grupė“		+		
24.	„Stalo“ teatras	+			
25.	„Ramūno ateljė“			+	
26.	Vieno aktorius teatras				+
27.	Teatro laboratorija „Atviras ratas“		+		
28.	Šiaulių estrados teatras		+		
29.	„Utopia“	+	+		
30.	„Laimingi žmonės“			+	
31.	Tatjanos Rinkevičienės rusų teatras	+			
32.	„Laisvasis teatras“				+
33.	„Kitas kampas“	+			
34.	Teatro judėjimas „No Theatre“	+	+		
35.	„trupė liūdi“		+		
36.	„Memelio teatras“				+
37.	„trupė p.s.“ nuo 2012 m. Klaipėdos jaunimo teatras		+		
38.	„Degam“		+		
39.	„Meno ekspansija“				+
40.	Naisių vasaros teatras			+	
41.	„Grupė 36“		+		
42.	„Teorema“ teatras				+

43.	„Knygos“ teatras	+		+	
44.	Teatras-studija „Theaomai“		+		
45.	Vilniaus aktorių teatras			+	
46.	„Bad Rabbits“	+			
47.	Artūro Areimos teatras	+			
48.	„Labateatras“			+	